

A person with long, dark, curly hair is leaning over a dark blue table. Their hands are clasped together on the table surface. The person is wearing a dark top. The background is dark blue.

Don DeLilo

Bodi artist

Naslov originala:

THE BODY ARTIST
Don DeLillo

BODI ARTIST

DON DELILO

Preveo s engleskog: Zoran Paunović

POGLAVLJE 1

Naizgled, vreme prolazi. Svet se događa, odmotava se u trenutke, i tek pokatkad zastaneš da baciš pogled na pauka pripijenog uz mrežu. Svetlost je hitra, a stvari naoko imaju jasne obrise, dok po zalivu šaraju pruge nemirnog sjaja. U lako moćnom, jarkom danu posle oluje, kada je i najmanji list u padu obodren samopouzdanjem, sa mnogo većom izvesnošću znaš ko si. Vetar huji u borovima i svet se rađa, nepovratno, a pauk jezdi mrežom koju njiše vetar.

Tog poslednjeg jutra, slučajno su se oboje istovremeno zatekli tu, u kuhinji, pa su se gegali jedno kraj drugog dok su vadili stvari iz komoda i fioka, a onda čekali jedno drugo kraj sudopere ili frižidera, još uvek pomalo uronjeni u rastvor snova, i ona je pustila vodu iz slavine preko borovnica koje je držala u šaci, zatvorivši oči da bi osutila kako im navire miris.

On je sedeo s novinama, i mešao kafu. Bila je to njegova kafa i njegova šolja. Novine su bile zajedničke ali su zapravo, prećutno, bile njene.

„Znaš, hteo bih nešto da ti kažem.“

Ona je pustila vodu iz slavine i učinilo se da je nešto primetila. Nikada do tada u životu nije to primetila.

„Tiče se kuće. Eto o čemu je reč“, rekao je. „Nešto sam hteo da ti kažem.“

Primetila je kako je voda iz slavine za nekoliko sekundi postala neprozirna. Najpre je tekla srebrnasta i bistra a onda je za nekoliko sekundi postala neprozirna i činilo joj se da je izuzetno čudno to što tokom svih tih meseci dok je puštala vodu iz kuhinjske slavine nikada nije primetila da voda najpre teče bistra a onda postaje ne baš mutna ali neprozirna, ili joj se možda to dešavalo i ranije, možda je primetila, pa zaboravila.

Sa vlažnim borovnicama u šaci, prišla je komodi i uzela žitarice i odnela kutiju do pulta, kutija je bila pretežno smeđe i bele boje, a onda je na tosteru škljocnula ona stvarčica i ona ju je vratila natrag zbog toga što je trebalo dva puta da škljocne da bi se hleb prepekao i on je odsutno klimnuo glavom u znak odobravanja pošto je to bio njegov tost i njegov buter a onda je uključio radio da čuje vremensku prognozu.

Vrapci su se tiskali po hranilici, lepetali krilima, vodili bitku za prostor na zavojitim stalcima.

Zavukla je ruku u bližu komodu da bi uzela zdelu i potom istresla malo žitarica iz kutije a onda ih posula borovnicama. Obrisala je ruku o farmerke, odnekud osetivši plavu vlažnu i izbledelu boju.

Kako se ovo zove, poluga. Pritisnula je polugu da bi mu prepekla hleb.

Bio je to njegov tost, bila je to njena vremenska prognoza. Slušala je izveštaje o vremenu i često pozivala telefonski broj za vremensku prognozu a ponekad stajala pred kućom i gledala nebo uz obalu, isprobavala ukus povetarca ne bi li u njemu otkrila skrivene nagoveštaje.

„Da, tačno tako. Znam šta je to“, kazao je.

Prišla je frižideru i otvorila vrata. Stajala je tamo prisećajući se nečega.

Rekla je: „Šta?“ Time je htela da kaže šta si to rekao, a ne šta si to želeo da mi kažeš.

Setila se soje u granulama. Prišla je komodi i izvadila kutiju a onda uhvatila vrata frižidera pre no što su stigla da se zalupe. Zavukla je ruku da uzme mleko, shvativši šta je to pre otprilike osam sekundi on rekao, a da ona nije čula.

Svaki put kada je morala da se savije da nešto dohvati, u nižim i udaljenijim delovima frižidera, ispustila bi jauk, mada ne baš svaki put, koji je ličio na jadikovku nad životom. Bila je odviše vitka i gipka da bi joj to predstavljalo napor, pa je time samo oponašala Reja, primetno, jaukala njegovim jaukom, ali na način tako postojan i dubok da je od toga i njoj samoj postajalo nelagodno.

Sada kada se setio šta je to nameravao da joj kaže, učinilo se kao da je to prestalo da ga zanima. Nije morala da mu vidi lice da bi to shvatila. To se osećalo u vazduhu. Osećalo se u pauzi koja se oteгла

od trenutka njegove primedbe izrečene pre osam, deset, dvanaest sekundi. Nešto sasvim beznačajno. On bi to shvatio kao čin samoni-podaštavanja, pokretanje jednog tako običnog pitanja.

Prišla je pultu i sipala soju preko žitarica i voća. Poluga je odskočila ili otkočila a on je ustao i odneo svoj tost natrag do stola a onda pošao da uzme buter pa je ona, s kartonskim pakovanjem mleka u ruci, morala da se izvije unatrag od pulta kada se on približio, da bi mogao da otvori fioku i izvadi nož za buter.

Sa radija su se čuli glasovi na jeziku nalik na hindu.

Sipala je mleko u zdelu. On je seo, pa ustao. Otišao je do frižidera i uzeo sok od pomorandže pa zastao nasred sobe tresući tetrapak da bi uskovitlao pulpu i sok učinio gušćim. Nikada se ne bi setio soka pre no što bi tost bio gotov. Tek potom bi promućkao tetrapak. Tek potom bi sipao sok i posmatrao kako se pri vrhu čaše stvara obod šuštave pene.

Ona izvadi dlaku iz usta. Zastala je kraj pulta i pogledala je, tu kratku bledu vlas koja nije bila ni njena ni njegova.

On je stajao i mućkao tetrapak. Mućkao ga je duže no što je trebalo zato što nije obraćao pažnju, pomislila je, i zato što mu je to prijalo na neki glupav i bezazlen način, zbog njegove detinjaste naravi, zbog tresenja i mućkanja i kartonskog mirisa narandže.

Upitao je: „Hoćeš ti malo?“

Ona je posmatrala dlaku.

„Reci mi, pošto nisam siguran. Piješ li sok?“ reče on, i dalje mućkajući tu prokletu stvarčicu, stežući s dva prsta plastični grlić.

Ona pređe gornjim zubima preko jezika, da bi iz svog sistema izbacila složeno čulno sećanje na nečiju dlaku.

Reče mu: „Molim? Ja to ne pijem. Ti to znaš. Koliko dugo već živimo zajedno?“

„Ne dugo“, rekao je.

Uzeo je čašu, sipao sok i gledao kako se pojavljuje pena. Zatim se nekako kao s bolom odvukao do fotelje.

„Ne dovoljno dugo da bih počeo da zapažam detalje“, dodao je.

„Oduvek sam verovala da to ne može da se dogodi ovde. Bilo gde, ali ne ovde.“

On upita: „Šta to?“

„Dlaka u ustima. S nečije tuđe glave.“

Premazao je tost buterom.

„Misliš da se to događa samo u velikim gradovima s mešovitom populacijom?“

„Bilo gde, ali ne ovde.“ Držala je tu vlas kose između palca i kažiprsta, i gledala je s karikiranom odvratnošću, ili sa stvarnom odvratnošću nategnutom do granica umetničke ekspresije, usana iskrivljenih u grču. „Eto šta mislim.“

„Možda je nosiš još od detinjstva.“ Vratio se svojim novinama. „Jesi li imala psa?“

„Ej. Šta je to *tebe* probudilo?“, upitala je.

Novine su bile njene. Telefon je bio njegov, izuzev kada je ona zvala da čuje vremenski izveštaj. Računar su koristili oboje, ali je u duhovnom smislu pripadao njoj.

Stajala je kraj pulta i posmatrala dlaku. A onda je pucnula prstima da bi je stresla na pod. Okrenula se ka sudoperi i oprala šaku toplom vodom a potom odnela zdelu sa žitaricama do stola. Kada je prošla pored prozora, ptice prhnuše u vazduh.

„Viđao sam te kako ispijaš litre soka, strava, šta da ti kažem?“

Usta su joj još bila iskrivljena od doživljaja u kome se susrela sa životom nekog neznanog rukovaoca hranom ili od neke stvarnosti još čudnije i zakučastije, tog duboko intimnog prenošenja kose od jedne do druge osobe i nekako od jednih usta do drugih, kroz godine i gradove i boleštine i nečistu hranu i nebrojene štetne telesne tečnosti.

„Molim? Mislim da nisi u pravu“, rekla je.

No dobro, spustila je zdelu na sto. Otišla je do štednjaka, uzela čajnik i napunila ga vodom iz slavine. On je promenio stanicu na radiju i napomenuo joj da je nešto propustila. Odnela je čajnik natrag do štednjaka jer tako se živi život čak i kad toga nisi svestan a onda je ponovo prevukla zubima preko jezika, kao da nešto naglašava, gledajući pri tom plavičasti plamen sa grejne ploče.

Morala je hitro da odskoči unatrag od pulta kad je on prišao da uzme nož za buter.

Otišla je do stola, dok su ptice nastavljale da se tiskaju oko hranilice. Izletale su iz senke pod strehom i doletale u sunčevu svetlost i tišinu, što je ona samo jednim delom mogla da isprati pogledom, taj prelepi nemi beg, u kome su ptice bivale izložene tako

silovitom naletu sunca da ih je svetlost naprosto proždirala, lišavala ih telesnosti, pretvarala u nešto prozračno i hitro i sjajno kao prah.

Sela je i počela da lista novine, a onda shvatila da nije ponela kašiku. Nije ponela kašiku. Pogledala je u njega i primetila da na jednoj strani vilice ima flaster.

Koristila je stari ulubljeni čajnik umesto novog koji je nedavno kupila jer - nije znala zašto. Bila je to stara drvena kuća sa puno soba i pravih kamina i sa životinjama u zidovima i vlagom posvuda, boravište koje su iznajmili na neviđeno, relikv iz godina procvata drvne industrije i brodogradnje, nesumnjivo prevelika, a behu tu i škripave podne daske i mnoštvo prastarih iskrivljenih alatki.

Načinila je samopodsmešljiv pokret od koga umalo nije pala sa stolice, i otišla do pulta da uzme kašiku. Usput je ponela i granule soje. Soja je imala nekakav miris za koji se činilo da ne pripada toj peskovitoj tvari u kutiji. Bio je to slabašni miris žita pomešan sa zadahom nogu. Osećala ga je svaki put kada bi uzela soju. Osetila ga je dva ili tri puta.

„Opet si se posekao.“

„Molim?“ Stavio je ruku na vilicu, zaronivši glavu u novine. „Malo sam se recnuo.“

Ona počne da čita priču iz svog dela novina. Bile su to stare novine, nedeljne, kupljene u gradu, zbog toga što ovde nije bilo raznosaa.

„U poslednje vreme, kako da ti kaem, možda ne bi trebalo da se briješ čim ustaneš. Treba najpre da se probudiš. Zašto se uopšte i briješ? Pusti ponovo brkove. Pusti bradu.“

„Zašto se brijem? Mora da postoji neki razlog“, rekao je. „Hoću da mi Bog vidi lice.“

Podigao je pogled s novina i nasmejao se na onaj prazan način koji ona nije volela. Ona uze zalogaj žitarica i počne da čita novu priču. U poslednje vreme, imala je običaj da traži sebi mesto u pojedinim pričama iz novina, da se ubacuje u njih. Neka vrsta sanjarenja. Učinila bi to a onda bi postala svesna da to čini a onda bi katkad samo koji minut kasnije to ponovila sa istom ili nekom drugom pričom da bi potom ponovo postala svesna.

Posegnula je za kutijom soje ne dižući pogled s novina i dodala u zdelu malo granula a na radiju su pričali o saobraćaju i još nekim stvarima.

Biće da je imala nameru da do kraja potroši stari čajnik, da ga koristi i koristi sve dok se na njemu ne stvore gromuljice rđe tako da bi tada i tek tada bila spremna da ga zameni čajnikom koji je nedavno kupila.

„Je l' ti baš moraš da slušaš radio?“

„Ne“, rekla je čitajući novine. „A što?“

„To je takvo sranje, da ne poveruješ.“

Kako je samo naglasio to *nj* u reči sranje, da joj time podari dostojanstvo.

„Nisam ja uključila radio. Ti si uključio radio“, rekla je.

On ode do frižidera i vrati se s jednom krupnom tamnom smokvom i isključi radio.

„Daj malo toga“, rece ona, čitajući novine.

„Nisam ja nikoga ni za šta okrivio. Ko ga je uključio, ko isključio, nema veze. Samo je neko od jutros malo nadržan. Ja sam taj, kako da kažem, ko bi trebalo da bude ratoboran. A ne mlada žena koja jede i spava i živi večno.“

„Kako? Hej, Rej. Začepi gubicu.“

On odgrize peteljku i baci je prema sudoperi. Zatim palčevima rascepi smokvu pa joj uze kašiku iz ruke i oliza je a onda zahvati malo purpurnog mesa iz razjapljene kože smokve. Zatim istrese to na svoj komad tosta - meso, kašu, pulpu - pa ga razmaza donjim delom kašike, tu krvavo-buterastu masu u kojoj je bujao život semenki.

„Ja sam taj ko bi trebalo da bude preosetljiv ujutro. Ja sam taj ko bi trebalo da bogoradi. Užas još jednog običnog dana“, rekao je nekako mangupski. „Ne znaš ti još kako je to.“

„Olabavi malo“, reče mu ona.

Ona se naže napred, on pruži hleb. Na granama drveća u blizini kuće, vrane su se bučno dozivale. Ona odgrize zalogaj i zatvori oči da bi mogla da razmisli o ukusu.

Vratio joj je kašiku. Potom je uključio radio pa se setio da ga je upravo bio isključio i onda ga ponovo isključi. Nasula je granule u zdelu. Miris soje zaista je bio nešto između zadaha tela, da, i to tamo negde iz donjih delova, i mirisa nekakvog stvarnog života klica iz dubine zemlje, bogate semenom. No to i nije bio baš pravi opis. U novinama je pročitala priču o nekom detetu napuštenom i ostavljenom negde u nekoj vukojebini. Ničim se to nije moglo opisati.

Bio je to jednostavno miris. Taj miris bio je ono što jeste, nezavisan od svih drugih izvora. Kao da je - umalo nije rekla nešto za šta je pretpostavila da bi mu to moglo biti zanimljivo ali se ipak predomislila - kao da je neki, možda, srednjovekovni učenjak pokušao da razvrsta sve postojeće mirise i pronašao nešto što se nije uklapalo u njegov sistem i nadenuo mu ime soja, što je lako moglo biti deo neke visokoparne latinske reči, ali zapravo nije, i tako je ona nastavila da razmišlja o nečemu, ne znajući tačno o čemu, s kašikom zaustavljenom na dva-tri centimetra od usta.

On reče: „Molim?“

„Ništa nisam rekla.“

Ustala je da uzme nešto. Pogledala je čajnik i shvatila da nije ustala zbog njega. Znala je da će joj on ionako pristići pošto je uvek bilo tako pa je tako bilo i ovog puta. Ustala je da uzme med za čaj iako voda još nije ključala. Bila je sklona tom hiperpripremanju, ili hiperhaosu, ili hiperaktivnosti, i Rej je to uvek govorio, ili je to jednom rekao, a ona je u glavi nosila i glas koji je pripadao njoj i bio je to dijalog ili monolog i otišla je do komode gde je uzela med i kesice čaja - glas koji je poticao iz neke priče pročitane u novinama.

„Jesi li ti to hteo nešto da mi kažeš?“

On reče: „Molim?“

Dotakla mu je rukom rame i prešla na svoju stranu stola. Ptice su uzletele s hranilice uz lepet krila koji je zvučao kao gomila *p* i *t*, za slovom *p* sledilo je mekano *t*. Samo što uopšte nije zvučalo tako. Ni slučajno nije tako zvučalo.

„Ne znam, nešto si spomenuo. Nešto o ovoj kući.“

„Ništa zanimljivo. Zaboravi.“

„Neću da zaboravim.“

„Nije zanimljivo. Ili, da kažemo ovako. Dosadno je.“

„Svejedno, ispričaj mi.“

„Suviše je rano. To je naporno. I dosadno.“

„Eto, sediš tu i pričaš. Ispričaj mi“, reče.

Uzela je zalogaj žitarica i nastavila da čita novine.

„Naporno je. Znaš kako je naporno. Kao da guraš veliki kamen.“

„Eto, sediš tu i pričaš.“

„Ovde“, reče on.

„Spomenuo si kuću. Ništa u vezi s ovom kućom nije dosadno. Meni

se ona dopada.“

„Tebi se sve dopada. Ti sve voliš. Ti si moj srećni dom. Ovde“, reče on.

Pružio joj je ostatak svog tosta i ona ga sažvaka i pomeša sa žitaricama i bobicama. Odjednom je shvatila šta je nameravao da joj kaže. Začula je mnoštvo vrana kako galame u granama, verovatno u napadu na nekog sokola.

„Hajde, reci mi. To je samo sekund“, rekla je, potpuno sigurna da zna o čemu je reč.

Videla ga je kako zavlači ruku u džep na grudima a onda zastaje i spušta je prema šolji. Bile su to njegova kafa, njegova šolja i njegova cigareta. Jedan događaj opisan u novinama kao da se podigao iz tih mastiljavo odštampanih redova i uvukao je u sebe. Nedeljom, čovek razdvaja delove novina.

„Samo mi reci tako je. Pošto ja ionako znam.“

On reče: „Molim? Ti si baš navalila da izvučeš to iz mene. Sreća je što obično ne doručujemo zajedno. Jer, u šta bi se pretvorila moja jutra.“

„Ja ionako znam. Zato mi reci.“

On je gledao u novine.

„Znaš. Baš lepo. Onda ne moram da ti pričam.“

Čitao je, spremao se da krene po cigarete.

Ona reče: „Onaj šum.“

On je pogleda. Zagleda se u nju. A onda joj podari velik osmeh, tih zlatnih zuba na širokom tamnomaslinastom licu. Poduže već nije to videla, taj osmeh propušten kroz pojačalo, Rej koji se budi, bistrih i svetlih očiju, s dubokim borama urezanim oko usana.

„Šumovi u zidovima. Jeste. Pročitala si mi misli.“

„Bio je to jedan šum. Bio je to jedan šum“, rekla je. „I nije bio u zidovima.“

„Jedan šum. U redu. Nisam ga čuo u poslednje vreme. To je ono što sam hteo da kažem. Nema ga više. Gotovo. Kraj razgovora.“

„Tako je. Samo što sam ga ja čula juče, čini mi se.“

„Onda znači da je još tu. Fino. Baš mi je drago, zbog tebe.“

„Ovo je stara kuća. Tu uvek ima nekakvih šumova. Ali ovaj je drugačiji. Nisu to one glupave životinje koje trčkaraju noću. Niti sleganje kuće, ili šta ti ja znam“, rekla je, sa željom da ne zazvuči zab-

rinuto. „Kao da je nešto unutra.“

Čitala je novine, glas joj je postajao sve tiši.

„Fino. Baš mi je drago“, rekao je. „Tebi treba društvo.“

Razdvajaš delove nedeljnih novina i u njima nalaziš beskonačne istovetne odštampane redove s ljudima koji žive negde u tim rečima i ta čudnovata sapeta stvarnost hartije i mastila nedelju dana se uvlači u kuću a kad pogledaš stranicu i razlučiš jedan red od drugog sve to te uvuče u sebe i najednom eto ti nekih ljudi širom sveta izloženih zlostavljanju, ljudi koji govore nekim drugim jezikom, i ti počinješ da razgovaraš s njima manje-više nekontrolisano sve dok ne shvatiš šta činiš a onda prestaneš, i ugledaš bilo šta što se u tom trenutku nalazi pred tobom, na primer pola čaše soka u ruci tvoga muža.

Uzela je zalogaj žitarica i zaboravila da im oseti ukus. Ukus je izgubila negde usput, između trenutka kada je stavila hranu u usta i one žalosne sekunde kada ju je progutala.

On odloži čašu soka. Zatim izvadi iz košulje paklo i zapali cigaretu, cigaretu koju je pušio uz kafu još od svoje dvanaeste godine, kako joj je jednom rekao. Pustio je šibicu da još malo dogori pre no što ju je kao na usporenom snimku zamišljeno protresao i spustio na rub svog tanjira. Prijao joj je taj miris duvana. Bio je deo njenih znanja o njegovom telu. Predstavljao je auru tog čoveka, talog dima i nenarušene navike, još jednu dimenziju noći, i ona ga je skidala s kovrdžavih sedih dlaka na njegovim grudima, osećala ga u njegovim ustima. Na to se on svodio u tami, na cigarete i mumljanje u snu i stotine drugih stvari kojima se može ili ne može nadenuti ime.

No ova nije bila od njegovih, ta dlaka koju je pronašla u svojim ustima. Pre izlaska iz toaleta, zaposleni su obavezni da operu ruke. Bio je to njegov tost, ali ona je već bila pojela gotovo polovinu parčeta. Bile su to njegova kafa i šolja. Samo mu dotaknite šolju i pogledaće vas popreko, onim zvaničnim pogledom kakvim bokser, jednim okom, odmerava protivnika prilikom pozdravnog dodira rukavicama. Znala je, međutim, da je to samo njena izmišljotina, pošto njega savršeno nije bilo briga šta ćete učiniti s njegovom šoljom. Bilo je mnogo drugih šolja koje je mogao da upotrebi. Telefon je bio njegov. Ptice su bile njene, ti vrapci koji su ključali semenke suncokreta. Ona dlaka pripadala je nekom trećem.

Rekao je nešto o svom automobilu, o kilometraži, uz živu gestikula-

ciju. Voleo je da diriguje, da pokretom ruke produži izrečenu primedbu, s dva isturena prsta.

„Juče sam celog dana mislila da je petak.“

On reče: „Molim?“

Ili postaneš neko drugi, neko od likova iz priče, učestvuješ u dijalogu koji sama izmišljaš. Ponekad postaješ muškarac, koji živi između redova, stvara još jednu verziju priče.

Razmišljala je i čitala. Posegnula je da uzme kutiju sa sojom i rukom zakačila tetrapak soka. Podigla je pogled i shvatila da on ne čita novine. Gledao je u njih ali ih nije čitao i ona je to shvatila sa zakašnjenjem, to da je sve vreme gledao u novine ali nije usvajao reči sa stranica.

Pakovanje soka ostalo je uspravno. Nasula je još malo soje u činiju, da smesa bude gušća a život duži.

„Juče sam celog dana mislila da je petak.“

„Pa je li bio?“, rekao je.

Nije zaboravila da se osmehne.

On upita: „Zašto bi to uopšte bilo važno?“

Bila mu je spustila ruku na rame i malo je nedostajalo da njome pređe preko njegovog vrata, da mu zavuče prste u kosu i pomiluje ga, ali nije to učinila.

„Samo kažem. Kako se uopšte dogodi da četvrtak liči na petak? Izvan grada smo. Izvan kalendara. Ovde petak ne bi trebalo da ima svoj identitet. Želi li neko još malo kafe?“

Otišla je da sipa vodu za čaj i zastala kraj štednjaka, čekajući ga da kaže da ili ne na izrečeno pitanje o kafi. Kada je krenula natrag, ugledala je jednu kreju kako sedi na hranilici. Zastala je kao ukopana i zaustavila dah. Kreja je stajala onako velika i uglačana i delovala je kraljevski udaljeno od ostalih ptica zaokupljenih jelom i njoj se učini da bi mogla da poveruje da nikada do tada nije videla kreju. Stajala je onako ogromna, gledala u nju, videla ono što je videla, i ona požele da kaže Reju da podigne pogled.

Posmatrala je pticu, s tim crnim prugama preko krila i repa, i pomislila je kako je odnekud tek sada naučila kako treba gledati. Nikada do tada ništa nije videla tako jasno i to ne samo zato što se kreja smestila baš tu, dovoljno blizu da je do detalja mogla videti perjanicu i boje. Važan je bio i taj očiti šok izazvan njenom pojavom među

znatno manjim sivkastim pticama, njena mineralnoplava i prigušeno-plava boja i široki tamni okovratnik. Ali kad bi Rej podigao pogled, ptica bi odletela.

Pokušala je da prevaziđe te detalje i dopre do same ptice, te pljačkašice tuđih gnezda i vešte imitatorke, do usredsređene radoznalosti u tim očima, neke vrste ljubopitljive hladnoće koja je delovala pomalo kao izazov.

Kakve samo nemoguće svetove vide ptice kad gledaju kuće. Zamislite samo. Kakvo rasplinjavanje svake zamislive površine i svakog procesa. Poželela je da poveruje da ptica vidi nju, ženu sa šoljom za čaj u ruci, i da ne mari za sklapanje i rasklapanje dana i noći, za utvaru prostora odvojenog od vremena. Oprezno udahnuvši vazduh, nastavila je da gleda. Bila je potpuno svesna jasnoće tog trenutka, ali je znala i to da se on već bliži kraju. Osetila je to po kreji. Ili možda nije. Sama je to tako smišljala zato što više nije mogla da gleda. Mora da ovako izgleda kad odjednom progledaš nakon što si čitavog života bio gotovo slep. Ona reče nešto Reju, koji malo podiže glavu, i tim pokretom otera kreju, dok vrapci ostadoše ravnodušni.

„Jesi li je video?“

Napola se okrenuo da joj odgovori.

„Zar ih ne viđamo svaki dan?“

„Ne svaki dan. I nikada tako blizu.“

„Nikada tako blizu. U redu.“

„Gledala je u mene.“

„Gledala je u tebe.“

Stajala je na istom mestu, kraj njegovog levog ramena. Kada je krenula prema stolici, vrapci odleteše.

„Posmatrala me je.“

„I je l' ti to ulepšalo dan?“

„Ulepšalo mi je dan. Čitavu nedelju. Šta još hoćeš?“

Pijuckala je čaj i čitala. Skoro sve što bi pročitala podsticalo ju je na sanjarenje.

Uključila je radio i lagano počela da traži stanicu, čitajući novine, u nastojanju da pronade vremensku prognozu.

On je ispio kafu i zapalio cigaretu.

Ona je sedela nad zdelom žitarica. Gledala je nekud pored zdele u neki prostor koji se istovremeno nalazio i u njenoj glavi i tu pred

njom.

Presavila je svoj deo novina i pročitala ili nije red ili dva i još nekoliko redova, pijuckala čaj i bludela u mislima.

Na radiju su javljali vest o nekoj raketi koja je iz tajnovitog razloga eksplodirala, ispod zemlje, u Montani, i ona nije uspela da čuje da li je to bila bojeva raketa ili ne.

On je pušio i gledao kroz prozor sa svoje desne strane, gde se zapušteni travnjak survavao na izrovani blatnjavi put koji je vodio do pošljunčanog puta.

Ona je čitala i bludela u mislima. Bila je i tu i tamo.

Čaj je bio bez meda. Teglu s medom ostavila je neotvorenu kraj štednjaka.

On se obazre oko sebe tražeći pepeljaru.

Ona je vodila razgovor s nekim lekarom iz novinskog teksta.

Trebalo je preći tri kilometra po šljunku da bi se stiglo do asfaltnog puta koji je vodio u grad.

Uzela je smokvu s njegovog tanjira pa zavukla prst u nju i pročerkala tražeći meso ploda.

Neki glas je rekao nešto o vremenu, no to joj je promaklo. Nije ni shvatila da je reč o vremenskoj prognozi, a već je bilo gotovo.

On je zabacio glavu unazad i lagano je okretao s jedne na drugu stranu da bi smanjio napetost u vratu.

Ona je sisala prst one šake koju je bila zarila u smokvu i razmišljala o tome šta im je sve potrebno iz prodavnice.

Isključio je radio.

Pijuckala je čaj i čitala. Manje-više, uspevala je da vidi sebe kako razgovara s nekim lekarom u nekakvoj divljini, dok kraj njih u prašini leže izgladneli ljudi.

Cigareta mu je dogorevala u ruci.

Uzela je kutiju sa sojom i nagnula je ka svom licu i omirisala njenu unutrašnjost.

Kada je izašao iz sobe, shvatila je da je želela nešto da mu kaže.

Ponekad i ne razmišlja o tome šta želi da mu kaže sve dok on ne izađe iz prostorije u kojoj se trenutno nalaze. Tek tada razmisli o tome. A onda ili vikne za njim ili ne vikne, a on odgovori ili ne odgovori.

Sedela je i ispijala ostatak čaja i razmišljala o onom o čemu je

razmišljala, o tragovima sećanja i proplamsajima prizora i jednoj prijateljici koja joj je nedostajala i o senkama išaranom, nedeljivom trenutku jednog normalnog jutra koje postaje sumanuto na način do te mere ljudski i rutinski da ne možeš čak ni da zastaneš da nešto primetiš, osim da treba kupiti sapun, i da su iza tebe ptice, koje zveckaju metalnim okvirom hranilice.

Kako je to glupo, čitati novine i jesti.

Ugledala ga je kako stoji u dovratku.

„Jesi li negde videla moje ključeve?“

„Molim?“

Sačekao je da joj pitanje dopre do svesti.

„Koje ključeve?“

Gledao je u nju.

Ona reče: „Juče sam kupila neki losion. Htela sam to da ti kažem. Za masažu mišića. Eno ga u zeleno-belom tubi gore u velikom kupatilu. Bez masti je. Služi za masažu mišića. Istrljaj se njime, ljubavi. Ili me lepo zamoli, pa ću te ja istrljati.“

„Svi moji ključevi su na jednom privesku“, rekao je.

Ona umalo nije izustila: ne znam da li je to pametno? Ali nije. Jer to je bilo tako suvišno. Jer bilo je tako ništavno izgovoriti tako nešto, ujutro ili u bilo koje drugo vreme, u jednom moćnom i vedrom danu posle oluje.

REJ ROBLS, 64, PESNIK SAMOĆE U FILMSKOJ UMETNOSTI

Rej Robls, koji je krajem sedamdesetih režirao dva širom sveta proslavljena filma, pronađen je mrtav u nedelju ujutro na Menhetnu, u stanu njegove prve supruge, stilistkinje Izabele Korales.

Uzrok smrti, prema rečima policije koja je izašla na lice mesta, bilo je samopovređivanje hicem iz pištolja.

Svedočenja gospodina Roblsa o vlastitoj mladosti bila su prilično nedosledna, ali prema najubedljivijoj nezavisnoj verziji, verovatno je u trenutku smrti imao šezdeset četiri godine.

Rođen je kao Alehandro Alkesar, u Barseloni. Prema jednoj biografskoj zabelešci objavljenoj u časopisu *Cahiers du Cinema*, njegov otac, radnik u fabrici tekstila i vatreni antifašista, poginuo je u tom gradu tokom najžešćih uličnih okršaja u građanskom ratu. U članku

se navode i dokazi o tome da je Alejandro, tada još dečak, bio među onom španskom „decom rata“ koju su porodice poslale u Sovjetski Savez u vreme kada je diktatura desnice postajala neizbežna stvarnost.

Nije poznato koliko je godina proveo u SSSR-u, niti da li se ikada ponovo susreo sa svojom majkom. Zna se da je kao mladić živeo u Parizu, gde je radio kao đubretar, nastupao kao ulični žongler i igrao male uloge u nekoliko filmova, glumeći lopove ili makroe. U to vreme je i uzeo pseudonim Rej Robls, po sporednom liku iz uloge koju je odigrao u nekom zaboravljenom *film noiru*.

Nekoliko godina proveo je u Njujorku radeći na ispisivanju titlova za retke filmove na španskom i ruskom jeziku, a onda otišao na Zapad i zaposlio se kao livrejisan šofer u Los Angelesu, gde je održavao svoju marginalnu vezu sa filmskim svetom, nastupajući kao statista u pet-šest filmova. S druge strane kamere prvi put se oprobao pošto je najpre postao lični šofer jednog multimilionera, proizvođača cementa iz Lihtenštajna, čoveka koji je ulagao ogromne svote novca u filmske projekte. Prema njegovim vlastitim rečima, gospodin Robls stupio je u ljubavnu vezu sa suprugom tog čoveka, i ubedio je da mu obezbedi posao režisera druge ekipe u radu na jednom špageti-vesternu čije je snimanje trebalo da se obavi u Španiji.

Deset godina kasnije, na filmskom festivalu u Kanu, gospodin Robls obratio se zadivljenoj publici rečima: „Rešenje tajne života je u filmovima.“

Režirao je ukupno osam filmova. Treći među njima, *Moj život za tvoj*, francusko-italijanska koprodukcija o jednoj bogatašici koju otimaju razbojnici s Korzike, dobio je Zlatnu palmu u Kanu. Za njim je usledio *Polaris*, napeta američka kriminalistička drama s prigušenim tonovima španskog nadrealizma. Ovaj film stekao je kultno sledbeništvo i dugo se prikazivao u mnogobrojnim art-bisokopima u zemlji i inostranstvu.

„Njegova najbolja dela proširuju filmski jezik“, napisao je kritičar Filip Stanski. „Njegova tema su ljudi u pejzažima otuđenja. Pronašao je svoju duhovnu oštricu u poeziji otuđenih predela, u kojima gran-ične situacije postaju neizbežne, a junake sudbina vodi ka prelomnim životnim trenucima.“

Njegovi kasniji filmovi doživeli su komercijalni neuspeh, a i kritika ih

je najvećim delom otpisala. Prijatelji gospodina Roblsa opadanje njegove kreativne moći pripisuju alkoholizmu i povremenim depresijama. Tokom ovog perioda oženio se pozorišnom glumicom Anom Lengdon. Ubrzo je došlo do raskida, praćenog odvratnim naslovima u britanskim tabloidima, a na kraju su se i razveli.

Iza njega je ostala njegova treća supruga, Loren Hartke, bodi artist.

POGLAVLJE 2

Dan je beo i obavijen izmaglicom, a put se uzdiže ka sasušenom nebu. Na sever vode četiri trake, a ti voziš trećom i automobili su i pred tobom i iza tebe i s obe strane, mada ih nema previše niti su preterano blizu. Kad stigneš do vrha padine, nešto se dogodi i automobili počinju da se kreću bez žurbe, kao da i nemaju motore, glatko klize po ravnoj površini. Sve je usporeno i magličasto i sasušeno, a reč *izgledati* u središtu je svega što se događa. Svi automobili, uključujući i tvoj izgledaju kao da plove u nepovezanim kretnjama, odaju utisak ili deluju na određen način, a put juri dalje uz belo zunanje.

A onda to raspoloženje nestane. Vraćaju se buka i jurnjava i zamagljenost i ti klizneš natrag u svoj život, s bolnim bremenom na grudima.

O tim danima razmišljala je kao o prvim danima posle povratka.

Tokom prvih dana posle povratka obnovila je zalihe hrane u ostavi i poprskala dezinfekcionim sredstvom pločice u kupatilu. Ostava je bila povelika, tamna, plesniva prostorija pored kuhinje i u njoj nije bilo potrebe za obnavljanjem zaliha hrane. Očistila je i napunila hranilice za ptice, da tako oblikuje dan oko jedne istinski važne stvari, sa svim pratećim neravninama i vijugama, sa skupom uskovitanih varijacija. Poprskala je pločice i porcelan hemikalijom s mirisom borovine, gotovo uživajući u njenim isparenjima. Ugovor o zakupu trebalo je da važi još dva meseca. Kuću su zakupili na šest meseci, a sada je preostalo dva. Jedna osoba, dva meseca. Upotrebila je bocu s raspršivačem u obliku pištolja.

Osećala se kao kod kuće, u ovom zdanju, i jurila je kroz dane ispunjene neodoljivom rutinom, istovetne dane, izdeljene i organizovane kao u nekakvom simultanom kotrljanju, lišene središta,

katkad s belinama na pojedinim mestima, dane koji su se kretali tako sporo da je to naprosto bolelo.

Pogledala je u stranice na kojima je radila zajedno s Rejom, u tu njegovu usranu autobiografiju. Ležale su odštampane, bez zaštite izložene njenom doživljaju njegovih sećanja, te tapiserije sačinjene od laži i izmišljotina, od priča stvorenih iz očajanja čije joj poreklo nije uvek bilo jasno. Prešla je rukama preko njegove odeće u ormaru u spavaćoj sobi. Nije bila od onih koje se slamaju pri pogledu na stvari zaostale posle nečije smrti, pa je odeću odložila u jednu kutiju, da je preda onima kojima će biti potrebna.

Kada je sišla niz stepenice, osetila je njegovo prisustvo u prostorijama na drugom spratu. Često se šunjavao tim prostorijama i govorio u mali diktafon, lica obavijenog dimom, izgovarao je ideje za neki zamorni scenario, namenjene nekom piscu, negde, čijeg imena nikako nije uspevao da se seti. Sada je i on, Rej, postao dim, ono nešto u vazduhu, što se kao para pre ili kasnije uvuče u svaku pukotinu, bez obličja, ali s licem koje odnekud kao da je bilo deo čitave te pojave, svojstveno samo tom čoveku koji se nekada šunjavao tuda.

Popela se uz stepenice, osluškujući zvuk koji stvara osoba koja se penje uz stepenice, i kada je stigla do odmorišta, dotakla je hrastovinu od koje je bio načinjen potporni stub.

U redu je. Želela je da bude tu i s njom će biti sve u redu. Čitavo trajanje njihovog braka, sve vreme koje su živeli zajedno, proživeli su upravo ovde.

Svoje telo osećala je nekako drugačije na način koji nije uspevala da shvati. Napeto, sapeto, nije baš tačno znala. Nekako tuđe i nepoznato. Drugačije, prozirnije, sasvim svejedno kako.

Na jednoj od polica u ostavi ležala je kutija s mrvicama hleba. Znala je da je negde videla sjajni papir, u nekoj kutiji plave i još neke boje. Te su stvari sada bile važne. Obedi, zadaci, sitni poslovi.

Lagano je prošla kroz sobe. Osećala ga je iza sebe dok se svlačila, dok je bosa stajala na hladnom podu, odbacivala pohabani džemper, i umalo se nije okrenula prema krevetu.

Prvih dana posle povratka, jednom prilikom je izašla iz automobila i umalo se nije onesvestila - nije to bio onaj potpuni slom svih značajnih funkcija, već neznatno, bespomoćno potonuće ka tlu, nekako

kao da je zaboravila kako se stoji.

Pomislila je da pripremi sebi kotlet, svesna da je sama, gotovo kao da je gledala sebe sa ruba prostorije ili kao da je stajala tačno tu gde je stajala i bila to što jeste a pritom gledala malu lelujavu sebe negde u vazduhu, i mislila da je već sutra.

Poželela je da iščezne u Rejovom dimu, da umre, da postane on, a onda je pocepala sjajni papir duž nazupčene ivice pakovanja i posegnula za kutijom mrvica hleba.

Kada je telefon zazvonio, nije ga pogledala onako kako to čine u filmovima. Stvarni ljudi ne gledaju u telefone koji zvone.

Papir se odvojio od rolne uz jedno rafalno ra-ta-tat, krenuvši ka reckavoj ivici kutije, i njoj se učini da čuje taj zvuk duž čitave kičme.

Oduvek je u razmišljanjima stremila u sutrašnji dan. Svoje dane planirala je unapred. Sedela je u sobi sa brodskim podom. Stajala je u kadi i prskala visoko po pločicama na zidovima sve dok aroma borovine pomešana sa zadahom kiseline i etera nije počela da je savladava. S mukom se naterala da prestane da pritiska obarač boce sa sprejom.

Opekla je ruku o tiganj i odmah krenula ka frižideru ali nije bilo leda u onom jebenom. Zaboravila je da napuni to jebeno za led.

Kad telefon zvoni, čovek podigne slušalicu ili je ne podigne. Slušala ga je kako zvoni. Zvonjava se orila kroz kuću, sve slušalice zveckale su na svojim postoljima.

Kako joj se savršeno čudno odjednom učinilo to što velike korporacije masovno proizvode mrvice hleba i pakuju ih i prodaju svuda po svetu, tako da je prvi put zaista pogledala tu kutiju s mrvicama, prvi put je zaista videla i shvatila šta je u njoj, a to behu mrvice hleba.

Sedela je u sobi s brodskim podom i pokušavala da čita. Najpre će založiti vatru. Ta prostorija bila je ambiciozno projektovana za čašicu konjaka i vatru, promašena soba, a ona je pila čaj i pokušavala da čita knjigu. No, uspeće ona da se probije do kraja te stranice, da bi se potom ravnodušno zagledala u predmete okovane u prostoru.

Prvih dana po povratku pojela je neku školjku prispelu pravo iz pakla i potom provela nekoliko uzastopnih sati trčkarajući do toaleta. Ako ništa drugo, time je bar ponovo stekla svoje telo. Malo šta može tako da sjedini telo i dušu, pomislila je, kao pomahnitali proliv.

Popela se uz stepenice, i pritom kao da je nekako čula sebe iz

drugih delova kuće.

Svukla je pohabani džemper. Izvukla je jednu ruku iz džempera i šakom lako dotakla nešto iznad sebe, i zapitala se šta je to, premda joj se to događalo i ranije, a onda se setila viseće svetiljke, rasklimatanog metalnog abažura, svetiljke koja je bila potpuno pogrešno odabrana za tu sobu, pa se okrenula prema krevetu i pogledala, gotovo da je pogledala, nije pogledala s iščekivanjem već nekako drugačije - sa smislom tako tanušnim da nije mogla ni da ga pojmi.

Bilo je tu suviše stvari koje je trebalo shvatiti, a na kraju krajeva ipak je bila samo jedna.

U gradu je videla jednu sedokosu ženu, Japanku, koja je sama stajala na kamenoj stazi pred svojom kućom. Držala je u ruci crevo za polivanje i stajala je kao bez težine pod sve nižim nebom, ravna i nepomična kao papir za uvijanje poklona, i zalivala leju jarkocrvenog plamenca, iz šmrka su izbijale sitne kapi.

Stvari koje je videla delovale su joj sumnjivo - ne baš sumnjivo, već neprekidno promenljivo, kao uronjene u preobražaj, svaka stvar istovremeno je bila i nešto drugo, ali šta, i šta.

Počela je da odgovara na telefonske pozive. Isprva se javljala nežnim glasom, koji nije bio baš sasvim njen, izmenjenim i opreznim tuđim glasom, govorila halo, ko je to, da. Već se bio proneo glas da je tu, i pozivi su stizali iz Njujorka, gde je živela, i od prijatelja i kolega iz drugih gradova. Zvali su iz tih gradova da joj kažu kako im nije jasno zašto se vratila tu. Bilo je to poslednje mesto gde bi trebalo da bude, sama u velikoj kući na pustoj obali, a ona je koračala kroz sobe i pela se uz stepenice i planirala dane unapred zbog toga što je bivalo sve više stvari koje je trebalo obaviti za sve manje vremena dok je svetlost sve brže uzmicala. Pogledaš i već je mrak, svaki put neočekivano.

Ustajala je rano svakog jutra i to je bio najgori trenutak, taj prvi ubistveni časak ležanja u krevetu i sećanja na nešto i u istom dahu svesti o tome šta je to.

Zvali su je pet do šest puta dnevno a potom malo manje i ona je mislila na tu Japanku, lepu i zagonetnu, ako je uopšte i bila Japanka, koja je zalivala baštu dok je nebo najavljivalo kišu.

Starim metalnim trajektom odvezla se do Litl Muna, gde je mogla

jedino da prošeta blatnjavom stazom do drugog kraja ostrva pored vetrom šibanih kuća i crkve kojoj je nedostajao zvonik, u četrdeset-minutnom maršu do napuštenog zanatskog centra, izrada prekrivača i možda drvoreza uz neizbežnu grnčariju, a posle toga odsečnim korakom natrag. Trajekt je vozio prema utvrđenom rasporedu i to je bio dovoljan razlog da se s vremena na vreme preveze njime.

Plan joj se svodio na to da nekako organizuje vreme dok ne počne ponovo da živi.

Posle tih prvih dana po povratku, počela je da radi vežbe disanja. Trebalo je nastaviti rad na telu, režim mačjeg protezanja i sistematskog izvijanja. Usmeravala se od kičme prema spoljašnjem delu, kretala se po podu četvoronoške, i osećala kako joj se aorta grči pri svakom naletu krvi.

Dubila je na glavi i istezala vrat. Plazila je jezik i dahtala u tačno odmerenim razmacima, merenim iznutra, preciznošću koju je osećala u kostima razdvojenim diskovima koji su joj radili ta-ta-ra-ta duž kičme.

Ali svet u njoj bio je izgubljen.

Noću je nebo bilo vrlo blizu, širilo se u zvezdanom dimu i katalizmama, ali ga ona nije doživljavala kao nekada, kao produženje duše, bezglasno čudo u grlu, kao nešto što je izvan jezika živelo u najiskonskijem delu njenog bića.

Prestala je da sluša vremensku prognozu. Pripadala je vreme kakvo bi naišlo, hladnu kišu i vetrovite dane i golemo zgrbljeno kamenje na zelenim padinama, nalik na grbove prastarih bratstava, kamenje u kome su treperili svetlost oluje i priče i vreme. Cepala je drva za potpalu. Provodila je sate pred ekranom računara gledajući video-snimak uživo sa nekog dvosmernog puta u jednom gradu u Finskoj. U Kotki, u Finskoj, bio je mrkli mrak, a ona je gledala u ekran. To joj je bilo zanimljivo zato što se dešavalo u tom trenutku, dok je ona tu sedela, i zato što se dešavalo dvadeset četiri časa na dan, bez lica, automobili su ulazili u Kotku i izlazili iz nje, a u periodima mrtvila video se samo prazan put. Ti periodi mrtvila bili su najbolji.

Sedela je i gledala u ekran. Tome nije mogla da odoli, pošto je bilo dovoljno stvarno da bi se moglo odupreti činjenici da se ništa ne

dogaća. Ćak je i postajalo moćnije upravo zahvaljujući tome. U Kotki je bilo tri sata ujutro i ona je čekala da prođe neki automobil - ne pitajući se pri tom ko bi mogao biti u njemu. Bila je to jednostavno Kotka kao činjenica. Bio je to osećaj organizovanosti, jedno mesto uhvaćeno u čvrstom ramu, takvo kakvo jeste i kakvo se videlo, sa ispisanim lokalnim vremenom na digitalnom displeju u uglu ekrana. Kotka je predstavljala drugi svet ali ona je taj svet mogla videti u svoj njegovoj stvarnosti, s njegovim satima, minutima i sekundama.

Zamišljala je kako neko možda masturbira uz taj prizor, pojavu automobila na putu prema Kotki u gluvo doba noći. Poželela je da se nasmeje na tu pomisao. Cepala je drva za potpalu. Svakoga dana odvajala je vreme za veb-kameru iz Kotke. Nije shvatala smisao te potrebe, ali ju je prihvatila kao čin plutajuće poezije. Najbolji su bili periodi mrtvila. Oni bi joj očistili um i pomogli da oseti duboku tišinu drugih mesta, tajnu posmatranja nekog mesta na drugom kraju sveta, u kome ne postoji više ništa osim autoputa koji prilazi i odlazi, pri čemu se obe te stvarnosti odigravaju istovremeno, i brojeva koji se smenjuju na digitalnom displeju s nekom čudnom i potmulom neumitnošću, sekunde napreduju prema minutu, minuti se penju ka satu, i ona je sedela i gledala, čekajući da neki automobil poprimi svoj nestalni oblik na tom autoputu.

Pozvala ju je Marijela, prijateljica, spisateljica iz Njujorka. „Jesi li dobro?“

„Šta bi trebalo da kažem?“

„Ne znam. Ali, jesi li usamljena?“

„Trebalo bi da postoji neka druga reć za to. Svi su usamljeni. Ovo je nešto drugo.“

„Ali zar ne misliš. Ne znam. Bilo bi lakše.“

„Ovakav razgovor trebalo bi da vodiš s nekim drugim. Ja ne znam kako se vode ovakvi razgovori.“

„Ne valja ti što se osamljuješ. Trebalo bi da se okružiš poznatim ljudima i stvarima. Samoća ne valja. Znam šta si osećala prema njemu. I koliko je snažno to bilo. Bože. Ali ne treba sada da se zatvoriš u sebe. Znam i da si odlučna. Na svoj usporeni način, ti si osoba snažne volje. Samo, moraš da nastojiš da izađeš iz ovoga, a ne da ostaješ u tome. Ne zatvaraj se u sebe.“

„Reci mi šta ti radiš.“

„Hranim svoje lice. Gledam kroz prozor“, reče Marijela. „Razgovaram s tobom.“

„Šta jedeš?“

„Sirovu šargarepu.“

„Time ne hraniš lice.“

„Time izgladnjujem telo. Znam. U Film forumu prikazuju neke njegove starije filmove. Ti ga nisi poznavala toliko dugo. To bi moglo biti povoljna okolnost.“

Sledećeg jutra čula je onaj šum. Bio je razaznatljiv isto onako kao kada ga je prvi put primetila, pre otprilike tri meseca, kada se zajedno s Rejom popela na sprat da provere šta je to. On je rekao da je to verovatno neka zalutala veverica ili rakun. Ona je smatrala da je reč o unapred planiranoj krađi. Činilo joj se da taj šum ne potiče ni od kakve životinje. U njemu je bilo nečeg gotovo sasvim ličnog, kao da je tu nešto što diše vazduh koji mi dišemo i kreće se onako kako se mi krećemo. Taj šum je delovao tako, kao da neko telo razmiče prostor pred sobom, ali kada su pogledali nije bilo nikoga.

Ovoga puta kada ga je čula zatekla se u kuhinji. Popela se uz stepenice ponevši čaj. Sobe na kraju predsoblja na drugom spratu. Mračni treći sprat, s pregorelim sijalicama i gotovo bez nameštaja. Kratko stepenište do kupole. Zavirila je u tu nepomičnu tišinu, okrećući glavu, proturivši gornji deo tela u kupolu koja je, pošto je bila prilično prostrana, korišćena za odlaganje stvari. U trenutku kada se obrela na podu kupole, čaj joj je već bio hladan. Preturila je rukama po staroj odeći poslaganoj u kartonske kutije i pregledala već pomalo sasušena dokumenta u kožnim fasciklama. Bila je tu i jedna punjena sova, kao i veći broj neuramljenih akvarela, dobro izvitoperenih. Tik kraj prozora ugledala je jedan list kako treperi. Bio je to maleni list boje ćilibara koji je podrhtavao na vetru ispod grane drveta koja se pružala preko krova. Nije se videla nit neke larve na kojoj je list mogao da visi, niti vlakno kakve građe iz ptičijeg gnezda. Samo list koji se okretao u vazduhu.

Pronašla ga je sledećeg dana u maloj spavaćoj sobi kraj velike prazne prostorije u samom dnu predsoblja na trećem spratu. Bio je omalen i skladno građen pa je isprva pomislila da je u pitanju dete,

žućkastocrvene kose i tek probuđeno iz dubokog sna, a možda i pod uticajem nekih lekova.

Sedeo je na rubu postelje, u donjem rublju. U prvih nekoliko sekundi pomislila je kako je on zapravo bio neizbežan. Vratila se kroz vreme do najranijih nagoveštaja da u kući nekoga ima i stigla do ovog trenutka, nepogrešivo, sa potpuno sređenim i uredno zabeleženim opažajima.

POGLAVLJE 3

Gledala je u njega.

„Recite mi. Koliko ste dugo ovde?“

Ovaj ne podiže glavu. Odavao je tako čudnovat utisak da se njoj učinilo da su joj reči zastale nasred sobe, predvidljive i banalne. Nije osećala strah. Delovao joj je nekako kao nahoče - izgubljeno pa nađeno - a ona je, po svojoj prilici, bila nalazač.

„Vi ste ovde“, počela ona, govoreći razgovetno, praveći pauze između reči.

On je pogleda i sada joj se učini da je stariji, i to neznatno podizanje glave, jednostavno pomeranje brade i očiju, na neki prefinjen način odigralo je ključnu ulogu u tom preobražaju - bio je stariji i odnekud kao vlažan, s nekakvim sjajem preko čela i obraza.

On je nešto rekao.

Kazala je: „Molim?“

Njegovo donje rublje sastojalo se od belih bokzerskih gaća i prevelike majice s kratkim rukavima, i ona ga odmeri od glave do pete, sasvim otvoreno, duž čitavog tela.

„To nije da može“, reče on.

„Ali šta ćete vi ovde? I jeste li već dugo tu?“

Oborio je glavu i izgledalo je kao da razmišlja o tome, kao da razmatra detalje nekog složenog problema.

Stajali su ispred kuće blizu vrha zelene padine i posmatrali jedan čamac lovaca na rakove kako se probija kroz penu talasa. Pre toga dala mu je ostatke supe sa malo hleba, i komad tosta. Onu napravu trebalo je pritisnuti dva puta da bi se tost valjano ispekao.

„Šta vidite?“, upitala ga je, pokazavši prema brodu i sve bližim oblacima.

„Ponešto od toga je drveće“, reče on.

„Povija se. Njiše se na vetru. Ono su breze. Ono belo. One tamo

zovu se papirne breze.“

„One bele.“

„Te bele. Ali tamo dalje od pnog drveća.“

„Dalje od onog drveća.“

„Tamo preko“, reče ona.

On se nakratko zagleda.

„Pala je velika kiša.“

„Padaće kiša. Pašće kiša“, reče ona.

Nosio je vetrovku i radničke pantalone i delovao je nekako nesrećno. Pokušala je da bude uporna u nastojanju da od njega nešto sazna. Bila joj je zanimljiva ta odsutnost, to zastajkivanje u govoru i kretnjama, to prirodno stečeno svojstvo, njegova prividna nebriga za to šta će se s njim desiti. Nije to apatija ili ravnodušnost, pomislila je, već njegova ograničena sposobnost da razmotri posledice. Nije uspevala da shvati šta je to za njega značilo, to što je pronađen u tuđoj kući.

Vetar postade jači i oni mu okrenuše leđa. Zabavljala ju je pomisao da je on tu možda dospeo iz sajber-prostora, da je neko ko se u gluvo doba noći pojavio iz njenog računara. Poticao je iz Kotke, u Finskoj.

Ona reče: „Nije padala kiša. Tek će padati.“

Kroz prostor se kretao s nekom nelagodnom, i unutra i napolju, kao da su u vazduhu postojale krivine i vijuge.

Posmatrala ga je kako se ušunjava u kuću, pomalo vukući noge. Kao da se bojava da ne poleti. Nije mogla da skine pogled s njega.

Uvek je postojalo neko „kao da“. Učinio je ovo ili ono kao da. Bio joj je potreban predmet poređenja da bi ga nekako odredila.

Sedeli su u sumornoj sobi s brodskim podom ispod reprodukcija jedrenjaka. Telefon je zvonio. On je gledao nagorele klade pogle u kaminu, a ona ga je posmatrala. Knjige na nižim policama bile su uglavnom letnja literatura kakvu čovek pronalazi u iznajmljenim kućama, knjige podesne za tu ulogu, s izbledelim koricama sa slikama nekih drugih kuća iz nekih drugih leta, ili godišnjaci, ili atlas, a vrhove onih viših knjiga ovičavao je tanki zrak sunca.

Brada mu je bila uvučena, duboko uvučena, što je njegovom licu davalo nekako nedovršen izgled, dok mu je kosa bila čvrsta i oštra,

ovde-onde isprepletana u žbunove.

Morala je snažno da se usredsredi da bi zapazila te crte. Pogledala ga je, a onda je morala još jednom da ga pogleda. U njegovom liku bilo je nečeg neuhvatljivog, iz časa u čas, nekakve tananosti u telesnom nastupu.

„Hajde da razgovaramo“, prošaputala je.

On je sedeo nespretno prekrštenih nogu, jedna nogavica mu se pela uz potkolenicu, a primetila je i da je jednu čarapu pri vrhu privezao kanapom, da mu ne bi spadala. To ju je podsetilo na nekoga.

„Hajde da razgovaramo. Ja razgovaram“, reče on.

Njoj se učini da je shvatila šta je želeo da kaže. Bilo je u njegovom tonu neke uzaludnosti, nekog beskonačnog naprezanja, što je nagoveštavalo da postoje stvari koje on ne može lako da joj razjasni, ma koliko govorio. Činilo se da se napor oseća čak i u njegovim gestovima. Znala je da će morati da poziva telefonom bolnice i klinike, psihijatrijske ustanove, da se raspituje da li je nekome nestao pacijent.

Kiša je počela da udara o prozore pojedinačnim udarcima i rafalima, sitnim a brojivim, a onda je zasula sve, tukući po krovu zatvorenog trema i puneći oluke, a njih dvoje su sedeli i slušali.

Upitala je: „Kako vam je ime?“

On ju je gledao.

Ona reče: „Došla sam ovamo da bih bila sama. Ovo mi je veoma važno. Spremna sam i da sačekam. Pružiću vam priliku da mi kažete ko ste. Ali ne želim nikoga u kući. Pružiću vam priliku“, reče. „Ali neću beskonačno da čekam.“

Nije želela da to zazvuči kao formalno upozorenje, ali verovatno jeste zvučalo tako. Moraće da pozove najbliže utočište za beskućnike, koje neće biti nimalo blizu, a možda i crkvu u gradu ili onu crkvu bez zvonika u Litl Munu i moraće da sačeka policiju, na kraju, ako ništa drugo ne uspe.

„Došla sam ovamo zbog Reja, koji mi je bio muž, i koji je umro. Ne znam zbog čega vam to govorim pošto je to svakako nepotrebno. Ali, potrebno mi je da neko vreme ovde proživim sama. Samo mi recite da li shvatate.“

Mahnulo je rukom kao da je želeo da kaže da ne mora ništa više da

mu govori. Naravno da je shvatio. Ali možda i nije.

Napolju je vitlala oluja i oni su sedeli i slušali. Kiša je bila tako sveprisutna da su morali da je slušaju. Mogla je da pozove agenta za nekretnine i da se požali da joj je neka osoba upala u kuću. I to je mogla da učini.

Bilo je još jutro, a imala je osećaj da je on tu već čitavu nedelju. Sedeli su i gledali u noćasnju vatru.

Tada se setila na koga ju je taj čovek podsetio.

Podsetio u je na nastavnika biologije iz srednje škole, prilično nespretnog čoveka, čija je kosa pod slabijim svetlom delovala izbledelo, dok se pod jačim činilo da je ćelav, čoveka koji je jednom prilikom rasparani šav na pantalonama zalepio lepljivom trakom i koji je u govoru pravio zastoje nepredvidljive dužine, zbog čega se deo učenika u njegovo ime osećao neprijatno, njih nekoliko osetljivijih, dok su drugi, dakle svi ostali, postajali otvoreno nedisciplinovani.

Nastavniku u čast, nazvala je svog gosta gospodin Tatl. Pomislila je da će joj to olakšavati susrete s njim.

Prošaputala je: „Recite mi nešto.“

On ispravi noge i ostade da sedi s rukama na kolenima, Kao krojačka lutka u crvenoj fotelji, okrenut prema njoj.

„Znam koliko.“ Reče: „Znam koliko ova kuća. Sama pored mora.“

Delovao je ne baš sasvim srećno, no ipak nekako zadovoljno, zadovoljno u tehničkom smislu zbog toga što je uspeo da se izbori s tim poslednjim nizom reči. A ona je taj niz, pošto ga je izgovorio gospodin Tatl, čula s nekim dubokim odjekom. Svega tri reči. No te su je reči postavile u čitav skup međusobno suprotstavljenih okruženja, istovremenih unutrašnjosti i spoljašnjosti. Ta kuća, bezobalno more pred njom, i to kako se reč *sama* odnosila i na nju i na kuću i kako je reč *mora* osnažila ideju samoće a u isti mah nagovestila i energično oslobađanje, mogućnost bekstva iz knjigama popločanih zidova vlastitog bića.

Znala je da je glupo razmatrati tu rečenicu tako pomno. Izmišljala je stvari. No on je na nju tako delovao, kao što se šunjabo kroz rečenicu, pokazujući svaku reč u svim njenim vidovima i oblicima, svaka reč bila je nalik na mesec u određenoj meni.

Rekla je: „Dopada mi se ova kuća. Da, volim što sam ovde. Ali kuća

je iznajmljena. Iznajmila sam je. Otići ću odavde kroz šest-sedam nedelja. Možda i manje. Mi smo je iznajmili. Pet-šest nedelja. Manje“, reče.

Sada nije gledala u njega. Gledala je u svoje nadlanice, razmaknutih prstiju, gledala i razmišljala, prisećala se trenutaka s Rejom, zapravo ne trenutaka već odsečaka vremena, ili trenutaka koji su se ulivali u sveopšte vreme, u erotiku pogleda i dodira, pa je jednu zgrčenu šaku prigrllila drugom, u telu je osećala kako joj on nedostaje i osećala je kako je seksualno i beskonačno usamljena i gledala je u tačke na kojima su joj se zglavci presijavali, obeskrvljeni od njenog stiska.

On reče: „Ali nisi otišla.“

Ona ga pogleda.

„Otići ću. Kroz nekoliko nedelja. Kad dođe vreme“, rekla je. „Kad istekne zakup. Ili pre toga. Otići ću.“

„Ali ne ideš“, reče on.

Ovo prebacivanje iz prošlog u sadašnje vreme zazvučalo je kao da je u međuvremenu nešto prevladano, neka prepreka ili ograničenje. Morao je veoma da se potruži da bi to izgovorio. Povrh toga, čula je nešto u njegovom glasu. Nije znala šta, ali to ju je nateralo da ustane i priđe prozoru.

Zastala je i zagledala se u kišu. Pomislila je kako je taj čovek možda dospeo tu iz jedne od onih kamp-prikolica raštrkanih po rubu šume nadomak grada, obližnjih a sasvim dalekih, s nepokretnim automobilima i pokojim sluđenim psetom koje, grčeći se u prašini i opalom lišću, pokušava da dohvati neko mesto koje ga svrbi, a ovaj čovek je nečiji odrasli sin koji je oduvek bio takav, nepristupačan, oduvek zavisao od drugih, oduvek prirodno zatočen u jednoj pravougaonoj kutiji sa svojim sparušanim i ostarelim roditeljima, koji nikada ne zovu jedno drugo po imenu, a on ponekad nestane na nekoliko dana i krene kud krene, sve tako mrmljajući, i ostaje neozleđen u tom uskovitlanom svetu.

A možda i ne, pomislila je. Nije to ono što je čula u njegovom glasu. Bilo je tu nečeg sa samog ruba, nečeg što nije imalo veze s visinom prihoda ili glagolskim vremenima ili onim što su njegovi roditelji gledali na televiziji.

Okrenula se od prozora i uspela da ga navede da bar malo progno-

vori. Učinilo se da mu se pomisao o razgovoru i dopala. Počeo je da govori o predmetima u sobi, zamuckujući, i ona se pitala šta je on to video, ili nije uspeo da vidi, ili je pak video na toliko različit način da ona nije mogla ni da pokuša da dokuči konture predmeta o kome je bilo reči.

Čovek je govorio. Posle nekoliko trenutaka počela je da razume reči koje je slušala. Za to je bilo potrebno mnogo nivoa percepcije. Bile su potrebne čitave socioistorijske studije o tome kako ljudi slušaju druge ljude. U njegovom glasu bilo je nečeg sasvim osobenog, neke odlike koja se razvijala dok je govorio, tako da je mogla da je isprati do samog njenog ishodišta.

Posmatrala ga je. Bio je to onaj isti nesrećnik s kojim se susrela nešto ranije, i na njemu se nije moglo primetiti da je svestan utiska koji ostavlja.

Nije to bilo baš pravo oponašanje, ali čula je neke elemente sopstvenog glasa, onaj naglo skraćeni iskaz, lako zujanje duboko u grlu, čula je svoju visinu glasa, svoj ton, a kako je isprva bilo teško, bezmalo nestvarno, razaznati sopstveni glas kako dopire od nekog drugog, od njega, i kako se duboko uznemirila od toga.

Isprva nije bila sigurna da je to njen glas. A onda je postala sigurna. Desilo se to u trenutku kada je već bio prestao da govori o stolicama, svetiljkama, ili šarama na parketu. Sada je izgledalo kao da preuzima njenu ulogu u razgovoru s nekim.

Pokušavala je da shvati njegove reči.

Dok je govorio, pravio je pokrete, reči je propraćao mahanjem rukom, i ona poče da shvata da su to reči koje je ona izgovarala u razgovorima s Rejom, tu u toj kući, te iste ili slične reči. Behu to rutinske napomene o tome kako je telefonom razgovarala s prijateljima koji su najavili posetu. Sećala se, nejasno se prisetila da je ona tada stajala u podnožju stepeništa a da je on, da je Rej, bio na drugom spratu i šetao tamo-amo, radeći na scenariju.

Sada je ponovo stajala kraj prozora. Glas je počeo da treperi i zamire ali se ruka i dalje kretala, prateći sve slabiji ritam.

Zgrabila je kaput s vešalice i izašla na kišu. Kaput je prebacila preko ruke, a ruku podigla iznad glave, i preko travnjaka otišla do blatnjavog prilaznog puta, gde joj je bio parkiran automobil. Vrata su bila otključana i ona je ušla unutra i sela jer zašto biste zaključavali

vrata na jednom tako samotnom mestu. Kiša je zasipala vetrobransko staklo u naletima koji su se međusobno sustizali. Sela je, obuzeta kratkim nastupom drhtavice, i s mukom nastojala da se oslobodi utiska da čuje zvuk tog glasa. Jedan od prozora na zadnjim vratima bio je neznatno spušten, pa su se miris mokrog travnjaka, opojni dah kiše u prirodi, uz nemali udeo mora i povetarca i sećanja mešali u vazduhu, ali ona je i dalje čula taj glas i videla onaj pokret rukom, tako nepogrešivo Rejov, s dva spojena prsta koji se njišu u vazduhu.

Nije znala koliko je vremena provela tu. Možda prilično dugo. Kiša je snažno udarala o krov i haubu. Koliko vremena je dugo? To se može shvatiti i ovako i onako. Na kraju je snažno gurnula vrata i vratila se u kuću, držeći kaput nad glavom.

POGLAVLJE 4

Na hranilici je stajalo pet ptica, i sve su bile leđima okrenute hrani i na istovetan način nepomične. Posmatrala ih je. Nisu toliko gledale ili slušale, koliko su osećale nešto, napete i načuljene.

Sve su te reči pogrešne, pomisli ona.

Hranilica je visila ispred zatvorenog trema, a ona je sedela u toj pretežno beloj sobi, kraj širokog prozora, i čekala gospodina Tatla. Postavljala je hranilice otkako se vratila. To je određivalo osnovni raspon njene neposredne okoline, širinu prirode kojom je kuća bila okružena. Imala je osećaj, međutim, da hrani sve ptice ovog sveta, različitim semenom za svaku posudu, ponekad bi se dve vrste semena, svetlo i tamno, našle u istoj hranilici, i ptice bi došle i ključale, ili ne bi, a hranilice su takođe bile različite, kavezi, cilindri s prstenjem, viseći tanjiri, poslužavnici na stalkovima, a možda, ona to nije znala, možda ptice ponekad ne smeju da dođu zbog sokola, ili kakve kreje koja podražava sokola, ili zato što pročitaju neku poruku u događaju koji se odigra izvan spektra vidljivog.

Kada je ušao, nije pogledao u nju, već je otišao pravo do stola sa staklenom pločom i povijenim nogama.

Rejov diktafon ležao je nasred stola i svetlucao.

Sela je i počela da govori, opisujući njegov izgled. Lice i kosa i tako dalje. Budan ili ne. Prilično uredan ili uglavnom zapušten. Šta još? Dobra, loša ili sasvim obična noć.

S tim što ona nije znala kave su inače njegove noći. Jedna jedina noć. Nije mogla da zaspi, pa je posle ponoći neko vreme prestajala pred njegovim vratima, oslušujući šištave nazalne udisaje, odnekud na čudan način potresena. Gledaj. Pokriveno telo koje slabašno otkucava. Eto šta osećaš, dok posmatraš to utišano i ranjivo telo, koje bi moglo biti bilo čije, ili ležiš kraj svog muža posle ljubavnog čina i udišeš vrelinu njegovih okrutnih snova i pitaš se ko je on,

nežno promišljaš istinu koju nikada nećeš dokučiti, jer to je tajna koju san čuva u svojim nervnim dubinama, u svojim stadijumima, slojevima i naborima.

Ovoga jutra govorila je o njegovom imenu, ili bar pokušavala da govori. Činili su to zajedno, počinjali i prekidali. No što su više govorili - malo bi progovorili pa bi promenili temu i ona bi isključila diktafon pa bi ga ponovo uključila a možda on i jeste imao ime, ali ga je zaboravio ili izgubio i nije uspevaao da ga se seti.

Ona reče: „Ja sam Loren.“

Izgovorila je to nekoliko puta, pokazujući na sebe, pošto je pomislila da bi za oboje bilo dobro da on počne da je oslovljava imenom.

Reče mu: „Kad bi ti imao ime. Hajde da pretpostavimo. Postoji li iko ko bi mogao da zna to ime? Gde ti je majka? Kad kažem majka, mislim žena koja rađa dete, roditelj, ženski roditelj, može li ta reč? Reci. Molim?“

Znao je kako se zovu stolica i prozor i zid, ali ne i diktafon, premda je umeo da ga isključi, a nije znao, činilo se, ni ko mu je majka ili gde bi je bilo moguće pronaći.

„Ako govoriš neki drugi jezik“, reče mu, „kaži mi neke reči.“

„Kaži mi neke reči.“

„Kaži mi neke reči. Nije važno ako ih neću razumeti.“

„Kaži mi neke reči da kažem neke reči.“

„Dobro. Onda budi zen-učitelj, ti mala suklato. Otkud znaš šta sam govorila svom mužu? Gde si bio? Jesi li bio negde ovde, i slušao? Moj glas. Tako je zvučalo, od reči do reči. Pričaj mi o tome.“

Kada je u razgovoru došlo do zastoja, diktafon je prestao da zuji. Ona ga je posmatrala. Pokušala je da ga natera da joj nešto kaže o tome, ali nije uspela, pa je ponovo promenila temu.

„Šta si to hteo da kažeš juče kada si rekao, kada mi se učinilo da si rekao, kako ono beše? Ne sećam se tačno reči. Bilo je to juče. Dan pre nego danas. Rekao si da ću ostati ovde, čini mi se, i kada zakup. Sećaš li se toga? Kad bude vreme da odem. Rekao si da neću.“

„Rekao sam šta sam rekao.“

„Rekao si to. Da ti nekako.“

„Nekako. Šta je nekako?“

„Umukni. Da ti nekako, ali nema veze. Kad istekne zakup. Ili nešto sasvim drugo.“

Isključio je diktafon. Ona ga je uključila, on ga je isključio. Jednostavno je radoznao, pomislila je, ili se igra, onako bez cilja. Ali je osećala da bi ga rado udarila. Ne, nije. Nije znala šta oseća. Bilo je vreme da počne da poziva bolnice i druge ustanove. To je osećala. Poodavno je već bilo vreme za to i pogrešila je što se nije raspitala, što ga nije odvela nekoj osobi od autoriteta, nekom lekaru ili upravitelju, nekoj časnoj sestri koja vodi utočište za ometene u razvoju, ljubaznoj i sposobnoj, ali znala je da to neće učiniti.

Provela je jedan sat u improvizovanoj radnoj sobi na drugom spratu, beležeći odabrane rečenice sa trake koju je snimila zajedno s njim.

Čula je sebe kako izgovara: „Ja sam Loren“, kao kakav u crni triko odeveni lik iz naučnofantastičnog filma.

Na kraju joj je doprlo do svesti. Počela je da shvata da je on slušao njen glas sa trake. U nekom trenutku u prošlosti, pre no što je ona ubacila praznu traku, on je pritisnuo dugme za reprodukovanje i čuo njen razgovor s Rejom, koji je bio na drugom spratu s diktafonom u ruci, i snimao ideje za scenario.

Tako je on uspeo da reprodukuje njen glas.

A onaj pokret rukom? Taj pokret rukom je odbacila. Pokret je bio slučajan, plod sticaja okolnosti, a delom i njena sopstvena izmišljotina.

Osetila se bolje.

Danima je predano iscrpljivala svoje telo. Uvek je bilo stanja koja je trebalo doseći da bi se nadmašile dotadašnje krajnosti. Mogla je svaku radnju da dovede do neizdržljive krajnosti, mereno dahom ili snagom ili vremenskim trajanjem ili snagom volje, i da potom odluči da pomeri granicu.

Imam utisak da stvaraš svoju sopstvenu malu totalitarnu zajednicu, rekao joj je Rej jednom prilikom, u kojoj si ti i diktator, ali i potlačeni narod, rekao joj je, možda i s divljenjem, kao umetnik umetniku.

Njen rad na vlastitom telu činio je sve sasvim očiglednim. Stvari je videla jasno i isto tako mislila o njima, što je moglo da znači i samo to da je bilo malo toga što je trebalo videti i ne mnogo više onoga o čemu je vredelo razmišljati. No možda je to išlo i dublje, te poze koje je zauzimala i dugo ostajala u njima, spiralna preterivanja, zmijoliki

oblici i položaji klonulog cveta, periodi sistematičnog disanja kao u molitvi, života svedenog na najmanju moguću meru, na golo disanje. Najpre dišeš, pa onda dahćeš, i na kraju hvataš vazduh. Od toga bi joj se telo napregnulo, oči iskolačile, arterije iskočile na vratu, od tih dugih sati disanja tako neizbežnog i apsurdnog da je na kraju iz toga izlazila ozarena nekom novom svetlošću, prožeta svešću o tome šta znači živeti.

Počela je da vežba naga u hladnoj sobi. Radila je svoje pregibe na golom podu, i svoja istežanja karlice, koja su istovremeno bila i ironično i istinski erotična, i svoja usporena ponavljanja svakodnevnih pokreta, bacanja pogleda na ručni sat ili okretanja radi zaustavljanja taksija, radnji koje se mehanički izvode u drugačijem konceptualnom okviru, ponovljenih mnogo puta i to svaki put sve sporije, sa zaprepašćeno otvorenim ustima i čvrsto zatvorenim očima pred tom tako prolaznom svešću.

Pozvala ju je Izabela, Rejova prva žena.

„Na sahrani jedva da smo porazgovarale. Znam da si me pomalo izbegavala, što razumem, veruj mi, i što mogu da prihvatim. Prihvatam i to što je on učinio, pošto ga znam od pamtiveka. Ali za tebe to nije isto. Krivo mi je što nismo porazgovarale. Godinama sam osećala da će se to desiti. To je moralo da se desi. Svi smo to znali o njemu. Godinama se spremao da to učini. Nosio je to sa sobom. To je bio njegov način da ode. Nije on bio očajnik. Tu stvar je nosio u sebi kao svestan plan. Kao trik za koji je znao da će moći da ga izvede kad mu zatreba. Čak se postarao i da ga zateknem u fotelji.“

„Ali, zar ti ne shvataš?“

„Nemoj, molim te. Ko shvata, ako ne ja? Bio je nemoguć čovek. Još od Pariza bio je tako neprijatan. Bili smo u braku skoro jedanaest godina. Prošla sam s njim stvari o kojima bolje da ne počinjem da ti govorim. Nemoj da misliš da te ne štedim. Nastojim da te poštedim svega. Što se tiče tog čoveka, nije to bilo pitanje hernije u njegovom mozgu. On je bio to što je bio. Ako ćemo iskreno, ti nisi ni imala vremena da to shvatiš. Jer evo, da ti nešto kažem. Bili smo dvoje ljudi s jednim životom, a taj život bio je njegov. Ostala sam uz njega sve dok mi to nije uništilo zdravlje, i još plaćam za to. Morala sam da odem usred noći. Šta misliš, zašto? Pretio je da će me ubiti. A evo u

ovoj sobi gde sada stojim, gledam u prazno mesto na kome je stajala ta fotelja. Stajala je tu čitav dan pre no što su mi je uklonili s očiju i odneli je forenzičaru, s njegovom krvlju i dobro, da ti ne pričam sa čime sve još, radi dokaza. Dobro, kupiću novu fotelju. Nema problema. U međuvremenu, tu zjapi prazan prostor. Naravno da je hteo da te poštedi tog trenutka. Zato je došao u Njujork i seo u moju fotelju.“

„Fotelja je bila tvoja? Je li i pištolj bio tvoj? Čiji je pištolj upotrebio?“

„Šta pričaš, kakav moj pištolj? Eto, ni to nisi znala. On je oduvek imao pištolj. Svuda gde je živeo, imao je pištolj. Ovakav ili onakav. Nisam ih brojala.“

„Ne. Zar ne shvataš? Ne želim to da slušam.“

„Ali ja želim to da kažem. Rešena sam da to kažem. Taj čovek je mrzeo sebe. Jer, koliko ga dugo ja znam, a koliko dugo ga ti poznaješ? Ja njega nisam napustila? Jesam li ga ikad napustila? Jesmo li bili stvarno razvedeni? Poznavala sam ga i u snu. I znam tačno kako je razmišljao. Rekao je sebi dve stvari. Ovu ženu znam od pamt-iveka. I možda mi neće zameriti zbog nereda.“

Otišla je da potraži gospodina Tatla. Nije imala pojma kuda je odlazio ili šta je radio onda kada joj nije bio pred očima. Za nju je on više smisla imao dok je spavao, ili čak u njenoj mašti, nego dok je za stolom sedeo naspram nje, lako iskolačenih očiju. S naporom ga je oživljavala u mislima, makar i samo na tren, u najkrhkijoj pretpostavci, kao siluetu kraj prozora u prašnjavom svetlu.

Zastala je u predsoblju i viknula: „Gde si?“

Te noći sedeli su u sobi s brodskim podom i ona mu je iz jedne knjige čitala o ljudskom telu. Bilo je tu fotografija krvnih zrnaca uvećanih mnogo hiljada puta, a u jednom delu teksta bilo je reči o biologiji rađanja i ona mu je čitala upravo taj deo, polagano, i pri tom ubacivala sopstvena zapažanja, postavljala pitanja, pijuckala čaj, da bi posle nekih četrdeset minuta, dok je čitala odeljak o embrionu, dugačkom jedan centimetar i potopljenom u telesnu tečnost, shvatila da joj se on obraća.

Glas koji je čula, međutim, bio je Rejov glas. Podražavanje je bilo prilično verno, onaj naglasak i otegnuti samoglasnici, one sasvim lične osobenosti, artikulacije koje stvara samo jedan glasovni aparat

i nijedan drugi, odlike koje je poznavala u Rejevom glasu, i samo Rejevom, i zato nije bila u stanju da podigne pogled ka njemu, već je nastavila da zuri u knjigu.

Pokušala je da se usredsredi na pomno slušanje. Naredila je sebi da sluša. Ruka joj je još bila u vazduhu, pošto mu je pokazivala koliki je embrion, odmerivši dužinu palcem i kažiprstom.

Pratila je njegov iskaz, reč po reč, ali je morala da mu potraži kontekst. Govor je bio nepovezan i zapetljan. Govorio je o markama cigareta, plejers i žitan, za kemel bih pešao čitavu milju, i tu je čula Rejev smeh, zvonki prasak Rejevog smeha, jasan i isprekidan, smeh koji nije dopirao iz diktafona.

Obraćao se njoj, a ne nekom scenaristi iz Rima ili Los Anđelesa. Bio je to Rej koji je, u svojoj ulozi neodoljivog fataliste, prepričavao istoriju svoje zavisnosti od nikotina, u kojoj je ona usput čula i svoje ime, i bilo je to prvi put da ga je gospodin Tatl izgovorio.

Nije to bilo opštenje s pokojnikom. Bio je to živi Rej u razgovoru koji je vodio s njom, u ovoj prostoriji, nedugo nakon njihovog doseljenja. Bila je uverena u to, sećala se kako su se popeli uz stepenice i predali se noći prepunoj mahnitih osećanja, uskovitlanog seksa, ispovesti i krhkog sna, a te su ispovesti bile zaveti međusobnog poverenja, ne rasterećenja od krivice već potvrde poverenja, uglavnom njegove i podstaknute dubokom potrebom, a onda opet sanjivi seks, dvoje ljudi koji prolaze jedno kroz drugo, lako i vazdušasto kao kapljice mora, i tada joj je rekao kako mu ona pomaže da povрати dušu.

Sve je to bilo tek beli sjaj, ledeni treptaj sećanja, a onda su se začule same te reči, Rejove reči, iz usta čoveka koji je sedeo na fotelji kraj nje.

„Zahvaljujući tebi ja ponovo počinjem da vladam sobom. Sada razmišljam kao pravi ja, ne kao ono što sam u međuvremenu postao. Jedem i spavam kao pravi ja, loš, i to jeste loše, ali to sam ja kakav sam bio dok sam bio ja, a ne onaj drugi.“

Posmatrala ga je, tu glavu i telo kao iz crtanog filma - bezbradog, vretenastog trupa, ali je i takav umeo da oživi njenog muža u vazduhu koji mu je iz pluća navirao u glasne žice - vazduh u glasove, glasovi u reči, reči u čoveka, verodostojno uobličeno na njegovim usnama i jeziku.

Ona prošaputa: „Šta to radiš?“

„Radim. To tako ono. Nešto kažem.“

„Jesi li ikada? Gledaj u mene. Jesi li ikada razgovarao s Rejom? Ovako kako mi sada razgovaramo.“

„Mi sada razgovaramo.“

„Da. Kažeš li da? Reci da. Kada si ga upoznao?“

„Upoznao gde je bio.“

„Onda i sada. Da li to hoćeš da kažeš? Jesi li stajao ispred sobe i slušao naš razgovor? Kad kažem Rej, znaš li na koga mislim? Razgovarali u sobi. On i ja.“

Pustio je da mu se telo pomeri, s jedne na drugu stranu, mehaničkim pokretom, jedno tik i jedno tak, kao da je prva igračka s pokretnim delovima ikad načinjena.

Nije znala šta da misli o tome. Bilo je u tom trenutku nečeg bolnog, nalik na otvorenu ranu. To ju je ogoljavalo do stvari koje su bile izvan njenog iskustva ali su istovremeno, nekako, bile od ogromnog značaja.

Nekako. Šta to znači nekako?

Postavljala mu je pitanja i on je govorio svojim glasom, koji je bio piskav i tanak i zarobljen u glagolskim vremenima i promenama reči, u otpevanim glagolskim promenama, i ona postade svesna da upravo objašnjava njegove reči nekoj trećoj osobi na koju je u tom času mislila, možda svojoj prijateljici Marijeli, razložnoj, pouzdanoj, sposobnoj da posavetuje, poznatoj po iskrenosti, premda je posesivno slušala svaku reč koju je taj čovek izgovarao.

Počela je da nosi diktafon svuda sa sobom. Bio je mali i lagan i mogao je lako da joj stane u džep na grudima. Nosila je flannelske pantalone sa zatvorenim džepovima. Nosila je gumene čizme i satima je hodala obodom slanih močvara i posred zaboravljenih puteva i slušala gospodina Tatla.

Gledala je svoje lice u ogledalu u kupatilu i pokušavala da shvati zašto izgleda drugačije od tog istog lica kada ga gleda tamo dole, u velikom ogledalu u predsoblju, mada to uopšte ne bi trebalo da bude teško shvatiti, pomislila je, pošto lica uvek i svuda izgledaju različito, u zavisnosti od stotina svakodnevnih promena, ali ipak, pomisli, zašto izgledam drugačije?

Nije ga odvela u grad zato što je postojala mogućnost da ga neko tamo poznaje i zato što on nikada, bar koliko je ona znala, nije svojevoljno izlazio iz kuće, a ona nije htela da mu nameće iskustvo koje bi ga moglo prestraviti, ali je više od svega želela da spreči da ga drugi vide.

No ipak ga je povela sa sobom u veliki trgovački centar, kroz teški automobilski dim i gusti saobraćaj, a učinila je to onako kako ljudi čine stvari koje su čudnije od svega što su do tada smatrali čudnim, instinktivno, da bi se rasteretila potrebe da učini nešto prenačljeno, a možda pomalo i samoživo, da bi videla stvari njegovim očima, svet u geometrijskim oblicima, uređen po šablonu i uredno poslagan, i duge gondole prepune raznih proizvoda i kupce koji plešu kao u transu i sve drugo što bi moglo privući njegovu pažnju a što ona više nije umela da gleda.

Ipak, kada su stigli tamo, ostavila ga je privezanog sigurnosnim pojasom i zaključanog u automobilu dok je ona otišla u prodavnicu električnih aparata i samoposlugu i prodavnicu cipela. Kupila mu je par cipela i nekoliko pari čarapa. Kupila je prazne trake za diktafon, kojih u gradu nije bilo, i vratila se do kola sa kesama punim namirnicama smeštenim u sjajna kolica da bi ga zatekla kako sedi upišan i usran.

Možda taj čovek doživljava neku drugu vrstu stvarnosti u kojoj je on i ovde i tamo, i pre i posle, pa se između tih polova kreće teturavo, u stanju kolapsa, lišen identiteta, jezika, načina da uživa u ukusu medom premazanog parčeta tosta koji je jeo, praćen njenim pogledom.

Pomislila je kako on možda živi u nekoj vrsti vremena koje nije podložno naraciji. Šta je još mislila? Sedela je u gotovo praznoj radnoj sobi na drugom spratu i nije znala šta je još mislila.

Svakoga jutra razgovarali su za staklenim stolom na zatvorenom tremu i ona je te razgovore snimala. Ta prostorija nije imala grejanje, ali su udobno sedeli u nizu uzastopnih sunčanih dana, uz šolje čaja od mente.

Sedeo je pogrbljen, govoreći prema aparatu, katkad i pravo u njega, kao da mu se obraća, kao da su tu samo njih dvojica, a kada

bi naglo zastao, između delova rečenica, usne bi nastavile da mu lako podrhtavaju, u jedva primetnom pokretu koji je podsećao na staračku drhtavicu ili refleks ili uzrujanost.

„Jesi li poznavao Reja? Znaš li na koga mislim kada kažem Rej?“

„To nije da može.“

„Pokušaj da odgovoriš. Molim te. Shvataš koliko mi je to važno. Govori kao on. Reci nešto.“

I u najjednostavnijem razgovoru postoji kod koji učesnicima govori o tome šta se događa mimo onoga što se može čuti. U njihovim razgovorima toga nije bilo. Jedan takt je nedostajao. I bilo joj je teško da odredi tempo. Čule su se samo neprilagođene reči. Gubila je kontakt s njim, pokatkad i interesovanje, nije uspevala da odredi ritmičke intervale ili odsečke vremena, čak ni mrmljanje i pevuckanje, one čujne pauze koje daju ritam rečenici. Na njegovom licu nije bilo nikakvih reakcija na njene reči, i to ju je silno ljutilo. Nije bilo gradacija i naglasaka s jedne, i ravnomernog tona s druge strane. Počela je da shvata da u njihovim razgovorima ne postoji osećaj za vreme i da sve one reference na nivou neizgovorenog, ono što čovek koji govori na holandskom može da prenese čoveku koji govori kineski - da sve to ovde izostaje.

„Pritisni to.“

„Pritisni dugme. Ne, nemoj da pritisneš dugme. To je dugme za prekid. Jesi li nas čuo u onoj sobi? Njega i mene. Kako razgovaramo.“

Poželela je da ga dotakne. Nikada ga nije dotakla, nije to ni pomislila, ili jeste jednom onako usput, možda, dok ga je pojasom vezivala u sedište u kolima, kada je imao na sebi neki džemper ili sako.

„Znaš gde je bio. Poznaješ ga odranije. Čuo si ga kako razgovara sa mnom. Jesmo li te videli nas dvoje? Jesi li bio negde sakriven, tako da nismo mogli da te vidimo? Razumeš li reč sakriven? Znaš njegov glas. Daj, da ga čujem.“

Znala je, rekla je sebi da ona nije neuravnotežena žena koja se susreće sa osobom osetljivom na psihičke sile, kadrom da joj omogući kontakt sa pokojnim mužem.

Ovo je bilo nešto drugo.

Posmatrala ga je. Kosa mu je danas izgledala kao posuta kredom. Činilo se bezmalo kao da nije tu, na metar od nje. Nije znao kako da

sebe odredi prema onome što mi nazivamo Sada. Uostalom, šta je to? Sasvim je moguće da tako nešto i ne postoji za one koji ga ne prihvataju kao nešto sasvim prirodno. Možda je trebalo da porazgovara s nekim fizičarem, s nekim, nije znala tačno s kim, ko bi joj rekao koji parametri tu vladaju. Mrzela je tu reč. Koristila ju je, ali nije znala šta znači, no ipak ju je koristila. Ptice su mahnitale na hranilici.

Pozvala je Marijelu i javila joj se telefonska sekretarica. Sintetizovani glas rekao je: *Molim / ostavite / po/ruku / po/sle/ zvuč/nog / signala*. Te reči nisu bile izgovorene već veštački stvorene i bile su razdvojene kratkim ali dubokim dimenzijama. Prekinula je vezu pa ponovo pozvala, samo da bi još jednom čula taj glas. Kako je čudan bio taj isprekidani ritam. Kao da je čitav kvantni skok delio svake dve reči. Prekinula je vezu i ponovo pozvala. Drugačiji glas za svaku reč. Sedam različitih glasova. Ne sedam različitih glasova, već jedan muški glas u sedam vremenskih ciklusa. Mada ne baš sasvim muški. A ni reči nisu bile baš sasvim reči, već slogovi, a i to ne sasvim. Spustila je slušalicu i ponovo pozvala.

Prošla je kroz dugi hodnik i uz stepenice se popela na treći sprat, pa je pored praznih soba otišla do kupatila blizu suprotnog kraja. Kada je otvorila vrata, on je sedeo u kadi. Nije pomerio glavu, niti je reagovao na bilo koji drugi način. Stajala je i gledala ga. U jednoj ruci je držao sapun, a u drugoj ubrus za kupanje. Ostao je u tom položaju, lako uzdignutih ruku, a ona ga je posmatrala. Nije se okretao. Ruke su mu sasvim malo virile iz vode, komad sapuna, zgužvani ubrus. Za sapun se u takvim prilikama obično kaže „komad sapuna“.

Prošaputala je: „Pogledaj me.“

Kada je ovaj to i učinio, bez stida, ona je kleknula na kolena kraj kade i uzela mu sunđer iz ruke. Prešla je njime od jednog do drugog njegovog ramena, a onda niz leđa.

Oprala mu je i udubljenje ispod miške. To je pazuh, jedno pa drugo. Iz druge ruke mu je uzela sapun i protrljala ga o sunđer, da bi mu potom oprala grudi i ruke, pri čemu mu je bez reči govorila nazive delova njegovog tela. Nežno je položila na vodu ubrus, koji se tu potklobučio i potonuo, a zatim je počela da mu pod vodom trlja stomak sapunom, lenjim pokretima, lagano kružeći rukom oko njego-

vog pupka. Potom se nagnula preko njega da bi stavila sapun u posudu za sapun, taj komad sapuna, sve vreme gledajući u njega, pa je spustila ruku u vodu i prevukla njome preko njegovog penisa, evo ga, pa je uhvatila i protrljala testise, tako je davala imena delovima njegovog tela i prebrojavala ih, jedan-dva, i usne mu se ozariše jedva приметnim vlažnim sjajem.

Ruka mu je izronila iz vode držeći ubrus. Ona mu ga uze i raširi ga preko svog lica, utisnu ga u pore i pređe njime preko usana, pa mu ga vrati. Dotakla mu je lice, lako obraslo maljama, da li se brije i ko ga je tome naučio, prstom mu je prešla preko usta, prateći oblik usana. Ispratila je i oblik nosa i obrva i ušne školjke i njene vijugave unutrašnje površine. Jedno pa drugo. Jedno je vodilo drugom. Nije živnuo pod njenim dodirom, ako i jeste bilo je to tek rutinski, pa je pomislila kako njemu ništa ne može izgledati neobično, niti zaprepasavajuće, niti podsticajno, naspram činjenice, ili nejasne ideje, što god da je to bilo - naspram preneraženosti zbog toga što je uopšte tu.

Osetila je nešto tanko u uglu usana, napola unutra a napola izvan, nešto što je moglo biti jedino dlaka. Uhvatila ju je i otrla palcem, vlas kose iz ubrusa, i onda je više nije osećala na licu i pogledala je u njega pa u svoju šaku i možda ju je to samo nešto bilo zasvrbelo.

Potom se kroz hodnik vratila natrag i naravno nije imala osećaj kao da je okupala kakvo dete, a ipak nije on baš sasvim bio ni muškarac, no opet, eto šta je bio, mimo tog lakog njihanja ili/ili, i ona je nastavila da pronalazi detalje o kojima je vredelo razmišljati, naglas se začudila njegovom načinu korišćenja ubrusa za kupanje, koji je delovao kao značajan napredak, i branila je sebe zbog svog postupka, i razmišljala je o svojoj reakciji na kretnje rukom preko njegovog tela dok je prelazila kilometre hodajući kroz pustare obrasle grmljem borovnica, kroz nisko poleglu maglu, zakopčanog kaputa i uz neprestano okretanje trake u diktafonu.

„Kako si mogao da živiš ovde a da ja to ne znam?“

„Ali znaš. Ja živim.“

Pri tome se gotovo lupio po obrazu, što je možda bilo nekakva mala šala.

„Ali pre toga. Čula sam neke šumove i onda sam te pronašla u onoj

sobi gore. Koliko si već dugo ovde? Pričaj u ovo.“

„Pričaj u ovo“, reče on glasom koji je mogao biti i nesvesna imitacija njenog.

Nalazila se u gradu, vozila je niz jednu malo nagnutu ulicu s drvenim kućama, i ugledala čoveka kako sedi na svom tremu, videla ga je pred sobom, kroz granje i žbunje, raširenuh ruku, svetlokosog čoveka širokog lica, koji se odmarao. Osetila je u tom malenom odsečku vremena, u toj otprilike četvrtini sekunde, da ga je sagledala u potpunosti. Njegov se život potpuno otvorio pred njenim usputnim pogledom. Lenj i spletkarenju sklon čovek, u poslu s nekretninama, u zgodnoj kućici pored nekog jezera opsedanog komarcima. Shvatila je ko je on. Videla je kroz njega. Sedeo je tamo, razveden, sklon piću, emotivno otuđen od svoje dece, svojih sinova, dvojice sinova, u školskim uniformama, shvatila je u treptaju oka.

Neki glas je čitao vesti preko radija.

Kada je u automobilu prošla pored te kuće, u vremenu od jedne sekunde, shvatila je da zapravo i nije videla čoveka koji sedi, već kantu s bojom koja je stajala na dasci oslonjenoj o dve stolice. Ta belo-žuta kanta bila mu je lice, daska je predstavljala ruke, dok su duh i srce tog čoveka lebdeli negde u vazduhu, već izgubljeni u glasu čitača vesti sa radija.

Pozvala je Marijelin broj i javila joj se telefonska sekretarica. Odslušala je snimak i prekinula vezu, a onda je još jednom pozvala i prekinula vezu. Tokom sledećeg dana i do polovine onog posle njega, pozvala je još nekoliko puta i odslušala snimljeni glas ne ostavivši poruku. Kada je ponovo pozvala i začula Marijelin glas, spustila je slušalicu, nežno, i neko vreme ostala potpuno nepomična.

Rekla je: „Pričaj kao on. Učini to za mene. Znam da ti to možeš. Pričaj kao on. Reci nešto za šta se sećaš da je on rekao. Ili reci šta god ti padne na pamet. Bolje je tako. Reci šta god ti padne na pamet, samo da zvuči kao on. Neću te pitati otkud ti ta sposobnost. Želim samo da slušam. Pričaj kao on. Budi kao on. Progovori njegovim glasom. Budi Rej. Daj da ga čujem. Kad te lepo molim. Budi mi prijatelj. Osoba u koju imamo poverenja, to je prijatelj. Učini

mi to.“

Doletale su pravo na prečage, borile se za prostor kraj posudica s hranom, međusobno se ključale, krila su im brujala a grudi gorele na suncu bledim žarom, hrana im je ispadala iz kljunova. Odletale su i vraćale se, gotovo lebdele, devet, deset, jedanaest ptica, neke su se pribijale uz prozorsko okno, druge ostajale na obližnjem drveću, i nisu baš pevale već kako se to kaže, cvrkutale ili pijukale ili ćućorile, i napadale jedna drugu na prečagama ili lepršale u vazduhu, te ptice koje menjaju boje, koje izgovaraju imena, koje se hrane stojeći naglavce.

Noću bi stajala ispred njegove sobe i posmatrala ga kako spava. Ostala bi tako jedan sat a zatim bi se priključila na internet da gleda automobile kako se pojavljuju na dve trake autoputa koji je ulazio u Kotku i izlazio iz nje, u Finskoj, gledala bi ih sve dok se i njoj ne bi prispavalo, konačno, s nailaskom severne svetlosti.

POGLAVLJE 5

Bilo je to još jedno lenjo jutro, maglovito i nepomično, i u njemu je zazvonio telefon. Stajala je naga u sobi za vežbanje, nagnuta ulevo, zatvorenih očiju, mereći vreme otkucajima na ručnom zglobu.

Ili je sedela prekrštenih nogu, ispravljenih leđa, otežano dišući. Izduvavala je vazduh kroz nozdrve i u grlu proizvodila zvuke nalik na odjek, zamišljala je svoje telo kako se podiže i okreće, po jedan obrt sa svakim udisajem.

Ili se kretala četvoronoške, razmaknutih kolena, odizala stražnjicu, osećala se kao mačka u tom položaju, kružila ramenima.

Stajala je i lagano se njihala, bez prestanka kontrolišući vreme, jedna polovina tela joj se okretala za podignutom levom rukom, rukom na kojoj je trebalo da stoji sat, ili je ruka služila kao poluga za telo a glava se sve više pomerala kao druga kazaljka na satu koga nije bilo, otvorenih usta i čvrsto sklopljenih očiju.

Čula je avion kako preleće nebom a onda je svetlost načas sinula pa se ugasila, sunčeva svetlost, sunčev zrak, događaj koji je primila u svest kroz spuštene kapke, i shvatila da se magla konačno podigla.

U danima kada je na zatvorenom tremu bilo suviše hladno i vlažno, razgovarali bi u sobi s brodskim podom, a ona je hvatala beleške i snimala. Bilo je jutara kada je on jedva progovarao, ali i onih u kojima je bio raspoložen za razgovor i tada bi sedeli pored vatre koju je ona založila dok bi ostatak kuće bio potpuno mrtav.

„Došlo mi je da sam ovde. Ja sam sa trenutkom, napustiću trenutak. Stolica, sto, zid hodnik, sve za trenutak, u trenutku. To mi je došlo. Ovde i blizu. Od trenutka ja sam otišao, otišao sam, otići ću iz trenutka za trenutak.“

Nije znala kako da nazove takav iskaz. Nazvala ga je pevanjem. Oglašavao se tako neko vreme, tiše pa glasnije, i to je bila pesma,

bilo je to pojanje. Nagnula se prema njemu. U tom času bilo je očito da nije sasvim imun na nadahnuće. Ona je pak u svome telu osećala olakšanje koje ju je izbavljalo iz preteških misli i uvodilo u nešto bezmalo neukrotivo. Nagnula se prema njegovom glasu, smejući se. Poželela je da peva s njim, da prati i gubi ritam, ili reči, ili stvari, ili što god da je bilo to čime se on bavio, ali se umesto svega toga samo nasmejala.

„Dođem idem odlazim. Odem pa dođem. Otišlo mi je da dođem. Mi ćemo, svi ćemo, svi ćemo da budemo otišli. Jer ja sam ovde i gde sam. I otići ću ili neću ili nikada. A video sam šta ću da vidim. Ako sam gde ću da budem. Jer ništa ne dođe između mene.“

Ona se smejala, ali on nije. Reči su bez prestanka navirale iz njega i to nije bio šizofreni govor niti povici tela koje je uznemirio Bog. Sedeo je bled i nepomičan. Ona ga je gledala. Bilo je to čisto pojanje, sasvim nedvosmisleno, ili je on to možda pokušavao nešto da joj kaže? Osećala je ushićenje koje je remetilo njeno nastojanje da pažljivo sluša. Da li je on to pokušavao da joj kaže kako to izgleda biti on, živeti u njegovom telu i umu? Pokušala je da to čuje, ali nije uspela. Reči su tekle, čulne a prazne, i ona požele da i on počne da se smeje s njom, da joj pomogne da napusti sopstveno biće. U tome je smisao, da, to je naviranje istinske ushićenosti. I nekog užasa na rubu svega toga, ili straha od verovanja, nekog izmeštanja sopstvenog bića, ali u tome je smisao, to je put ka ekstazi, u onom starom i dubokom značenju te reči, kada se čoveku oči prevrnu u lobanji.

„Šta je trenutak? Rekao si trenutak. Kaži mi šta to tebi znači? Pokaži mi trenutak.“

On reče: „Pričaj u ovo.“

„Reci šta znaš? Ko je Rej? Razgovaraš li s njim? Jesi li ikada razgovarao s njim? Znaš li o kome govorim kada spomenem Reja? Ja sam Loren. Ko je Rej? Jedan čovek. Evo ovoliko visok. Gledaj. Ovoliko visok. S brkovima. Čovek s dlakama na gornjoj usni. Gledaj u mene, budalo. Koliko visok? Ovoliko visok. Čovek s oštrom dlakom na gornjoj usni. Samo što je obrijao brkove.“

On je obrijao brkove. Bila je zaboravila to sve do ovog trenutka.

Krajičkom oka primetila je nešto. Okrenula se, i toga više nije bilo. Telefon je zvonio. Zaključila je da bi trebalo da potraži nekog optičara, ili očnog lekara, pošto joj se mnogo puta, ili možda jednom-dvaput, učinilo da je nešto videla krajičkom desnog oka, ali je znala da se zapravo neće petljati s tim. Telefon je zvonio. Podigla je slušalicu i čekala da se neko oglasi.

Bilo joj je vreme da malo istrlja telo. Za tabane je upotrebila kamen plavac, kojim je, kružnim pokretima, istrjala pete i gornje delove tabana, a onda je još jednom nasapunjala stopalo i ponovo ga stisnula šakom. Volela je da drži stopalo šakom. Strpljivo je tanjila jedan usamljeni žulj, protegavši taj posao na nekoliko dana, predavši mu se do kraja, tela zgrčenog u celovitosti tog nauma, u nekoj vrsti svečane zaokupljenosti sobom koja zreću osobu odvaja od deteta.

Imala je šmirglaste daščice i turpije, razne vrste makaza, makazica i krema, podsticajnih za upotrebu glagola koji označavaju radnje skraćivanja i podsecanja. Proučavala je prste na svojim rukama i nogama. Imala je svoj način za podvrgavanje određenog prsta pomnom posmatranju, pomoću uveličavajućeg stakla i kvadratića od tamnog kartona, i tako su na sve strane letele zanoktice i komadići i zrnca mrtve kože i delovi noktiju, iskrice su vrcale u vazduh.

Lepo je bilo ponovo se prepustiti tom poslu.

Možda taj čovek ne raspolaže nikakvom odbranom protiv istine ovoga sveta.

Koje istine? Zapitala se: koje istine?

Pretpostavlja se da vreme prolazi, pomislila je. No možda on živi u nekom drugom stanju. To je neka vrsta vremena koja je jednostavno i neotklonjivo tu, rasprostrta, nevidljiva, a on je lišen urođene sposobnosti da iznova spozna takvo stanje.

Koje sposobnosti?

On ni na koji način ne može da zamisli kako vreme postoji u pouzdanom toku, kako prolazi, teče, događa se - svet se događa, neminovno, mi to osećamo - sa imenima i datumima i različitostima.

Njegova budućnost je bezimena. Ona je, nekako, jednovremena sa sadašnjošću. Ništa se ne događa pre ili posle onog drugog i oboje je podjednako dostupno, možda, makar i samo u njegovom umu.

Zakoni prirode omogućuju stvari koje se zapravo, u praksi, pomislila

je, nikada ne događaju.

Ali bi mogle da se dogode.

Ali ne bi.

Ali bi mogle. Makar i samo u njegovoj svesti, pomislila je.

Za ručak je obično obedovala laku i nezanimljivu hranu, hitro, tek da završi s tim. On se ponekad ne bi pojavio a ponekad bi se pojavio ali ne bi jeo, a jednom prilikom ga nije bilo čitavih šest-sedam sati pa je ona pregledala celu kuću i u mraku prošla niz prilazni put, gde je baterijskom lampom osvetljavala drveće i mirnim glasom izgovarala; „Gde si?“

Zatim ga je čekala u kući s knjigom u rukama kao pukim rekvizitom, sedela je i razmišljala, nije razmišljala, kao svaka žena koja zna da se dogodilo ono najgore.

A on je u jednom trenutku ušao u sobu, nekako postrance, na svoj posuvraćeni način, kao da, kao da. Gledala ga je dok je pokušavao da svoje telo prilagodi fotelji, i dopustila sebi izvesno olakšanje, neku vrstu telesne lakoće koja ju je sneno oslobodila one ravnodušne žene s knjigom.

Pomislila je na čoveka koji bi se neočekivano pojavio. Ne na čoveka koji je sada bio tu. Na jednog drugog. Nije to bilo ništa posebno, to joj je palo na um za doručkom, čovek koji bi se nenadano pojavio, kao u kakvom filmu, snimljen iz donjeg rakursa. Ne kamerom, već fotoaparatom. Ne istinski snimljen, već zarobljen na filmskoj traci, iz donjeg rakursa, kao da se nadvija nad njom. To bi izazvalo šok, način na koji bi se to dogodilo, čovek na vratima, osvetljen na sasvim određen način, preteći, radi potpunijeg utiska, ili čovek koga bi sreća pred kućom dok izlazi iz kola, krupan čovek, koji bi se iznenada nadvio nad njom. Bio bi to šok iz spoljašnjeg sveta, udarac, zapanjujući nalet, i takav jedan trenutak deluje duboko preteće za dvoje ljudi koji do tada žive izdvojeno od sveta, prepušteni sebi. Ispostavilo bi se da je to vlasnik kuće, krupan čovek, da, radi potpunijeg utiska, star ali krepak, ili možda ne tako star, a onda bi se ispostavilo i da je došao da porazgovaraju o gospodinu Tatlu.

Videla je sebe u tom prizoru, na prilaznom putu, kako sluša reči tog

čoveka. Bila je to usputna misao, priča koju je sebi ispričala, ili prikazala kao film, nešto sasvim beznačajno. Čovek joj objašnjava kako je gospodin Tatl, ili kako bi ga on već nazvao, njegov dalji rođak, ili sin, još bolje, njegove voljene sestre, i da je veliki deo svog života proveo u ovoj kući, bez dijagnoze, ili još bolje sa oštećenjem mozga, i da o njemu brine negovateljica koju je unajmio taj čovek, vlasnik, koji jeste pomalo zapušten, pomalo pohaban, ali uglavnom tužan, nekako porodično tužan, i da kada su taj vlasnik i njegova žena Alma odlučili da se presele, pošto su deca odrasla i zasnovala svoje porodice, rešili su da izdaju u najam ovu staru naherenu kućerinu, svoje negdanje ognjište i dom, možda da je na kraju i prodaju, pa su gospodina Tatla, čije se pravo ime ne spominje, smestili u neku ustanovu za ljude obolele od ovoga ili onoga, nekih stotinak milja odatle, za ljude u stanju kakvo se ne da naslutiti ni u najluđim pretpostavkama, i nikome od članova porodice nije palo na um, kada su čuli da je nestao iz te ustanove, da bi on bio u stanju da pronađe put do kuće, sve do ovog trenutka. Sada im je to palo na um, i zato je on, taj vlasnik, došao da se raspita.

U svom zamišljanju ona se, kao i vlasnik, suzdržava da gospodina Tatla uporedi sa izgubljenim psom, iz nekakvih obzira ili tako nečeg, i tako se ta stvar okončala, manje-više, za doručkom, s prizorom vlasnika i zakupca na prilaznom putu, neodređeno zagledanih u kuću.

Ime Alma došlo je niotkuda. Delovalo je potpuno verodostojno. Sve je delovalo verodostojno, sve je delovalo uverljivo, čak i ono s povratkom izgubljenog psa, a najvažnije u vezi s tim prizorom bilo je to što nikada nije stigao do tačke u kojoj se postavlja pitanje da li će ga ona predati, da li će im ga izručiti, već se samo završio, naglo, tek tako.

Koračala je po tlu, i osećala sve što je bilo tu, sve nebo i svu svetlost, zvuk udaranja čekića odnekud iz straćara pored prašnjavog puta, udaljenih gotovo pola milje, zvuk opipljiv na vetru, osećala je i kako jasnoća stvari može da produbi korak, da čoveku podari nešto za šta se može čvrsto uhvatiti, a onda je čekić utihnuo. Koračala je i razmišljala. Bilo je to jedno od onih jutara bez ptica. Nad hranilicama je lebdeo mir, praznina koja je osvajala svojom dubinom.

Po povratku kući, najpre je primetila da on na nogama ima cipele

koje mu je ona kupila, udobne, zavezanih pertli, s mekanim đonovima, i bilo joj je drago zbog toga.

Sedeli su u sobi s brodskim podom, sa onom spravicom za snimanje na stočiću postavljenom između njih.

Ko ga je naučio da vezuje pertle?

Zurio je u nju. Činilo se da zuri, ali verovatno i nije. Po njenom mišljenju, njegove oči bile su u stanju da hvataju i uočavaju oblike stvari. U svakom slučaju, ne kao normalne oči. Od oka se očekuje da oblikuje i obrađuje i boji. Ono nam priča priču u koju želimo da poverujemo.

„Onda kada mi dođe.“

„Šta?“

„To najviše. Dani da godine.“

„Znaš li šta to znači? Dan. Godina. Ili si čuo mene kako koristim te reči?“

„Reci nešto.“

„Reci nešto.“

„Bude kad dođe.“

„Bude kad dođe. Šta?“ reče ona.

„Ode da odlazi.“

„Ko odlazi?“

„Onda kada ti, da, tako reče.“

„Šta sam rekla?“

Shvatila je da ga još nikada nije oslovila po imenu. Izgovarala je njegovo ime jedino kada je bila sama, kada je govorila u diktafon. Jer, naravno, treba to priznati - to ime je i zgodno i snishodljivo.

On reče: „Ne diraj to“, glasom koji nije bio sasvim njegov. „Počistiću kasnije.“

Posle toga je utonuo u ćutanje. Da, utonuo. Oborio je pogled, nekako sneveseljen, ako je ona to pravilno shvatila. Odrecitovala je jednu dečiju pesmicu, na francuskom. Pokušala je da ga nagovori da ponovi jedan stih i on se potrudio, dirljivo i beznadežno, a ona je uhvatila sebe kako u sebi pokušava da opiše taj prizor nekome, mogla je to biti Marijela, ili ne, kao da je on nekakav pronađeni umetnički predmet i da njih dve treba da rasprave pitanje njegove upotrebljivosti.

Popodne bi, svaki put sve brže, svetlost gasnula u brdima s druge

strane zaliva, u svemu oko nje, drveću i zemlji i zgaženom lišću pod njenim nogama, tamnocrvenom i zlatnom, a jednom joj je ponad ramena nečujno preletelo jato gusaka, koje se preko sveta zaputilo u neku svoju tajnovitu noć.

Počela je da shvata da više ne može da oseća koliko joj Rej nedostaje, da više ne može da razmišlja o njegovoj odsutnosti, o gubitku Reja, a da pritom u nekom zakutku svesti ne pomisli i na gospodina Tatla.

Kada je podigla slušalicu telefona koji je zvonio, sačekala je da se onaj ko je pozvao oglasi prvi i osetila slabašno okrutno zadovoljstvo u tom zatišju zbunjenih molekula.

Jedne vedre noći izvela ga je napolje i prstom mu pokazala jedno sazvežđe. Poduže vreme pre toga nije posmatrala noćno nebo i dah im je u oblačićima izlazio u hladni vazduh. Privukla ga je sebi spreda i stavila njegove šake u džepove svoje jakne i u lice mu glasno izgovarala reči koje je tražila da joj ponovi.

On reče: „Mesečina se kaže mesečina.“

To ju je obradovalo. Rečenica je bila logički složena i na čudnovat način dirljiva i zaokruženo lepa i istinita - ili možda ne toliko zaokružena već prava da pravija nije mogla biti.

Trebalo je da pronađe ime kojim ga je mogla nazivati i pred njim.

Bilo joj je zanimljivo da razmišlja kako on živi u stvarnostima koje se međusobno preklapaju.

Mnoge su stvari zanimljive, budalo, a da pri tom nisu ni blizu istine.

Podsetila je sebe da su joj potrebne baterije za diktafon.

Dopadalo joj se da razmišlja. O čemu joj se dopadalo da razmišlja? Provela je jedan isprazan dan i htela je da za to optuži maglu.

Možda on ispada, možda klizi, ako se uopšte može upotrebiti ta reč, iz svog doživljaja objektivnog sveta, najdubljeg opisa odnosa prostor-vreme, u kome ne može da oseti kuda ga vodi budućnost - možda klizi u njen doživljaj, u svačiji, u standardnu suncem obiljubljenju hronologiju događaja.

Jesam li ja možda prvo ljudsko biće koje je otelo vanzemaljca?

Magla je bila sumorna i bronzana i nisko se valjala prema obali, ali je na obali gubila oblik, povlačeći sa sobom sve u ameboidnu pomrčinu.

Ako ne postoji pravilan poredak izuzev onog koji sami stvaramo da bismo se osećali bezbednije na ovom svetu, to znači da je moguće, na primer, preći iz jednog bezimenog stanja u neko drugo, s tim što je to očito nemoguće.

Podsetila je sebe da su joj potrebne baterije. Rekla je sebi da treba da se seti.

Bio je to jedan od onih dana u kojima zaboravljate reči i ispuštate stvari i pitate se šta ste to hteli da uzmete iz sobe pošto ste se u njoj obreli s nekim razlogom i morate sebi da kažete da je pitanje trenutka kada ćete se setiti, pošto se pre ili kasnije uvek setite, kad već stignete u tu sobu.

To vam se nekako samo kaže.

Voskom je skinula dlake ispod pazuha i s nogu. Počupale su se uz hladan, reski zvuk. Imala je neku kiselu kremu za epilaciju, jaku, dobijenu na recept, i pošto je skinula dlake utrljala je kremu da bi odstranila suvišnu kožu u obliku pahuljica i krljušti i gromuljica koje je volela da drži među prstima i zamišlja, bez imalo morbidnosti, kao znamen smrti neke ćelije unutar njenog tela.

Za laktove i kolena koristila je četku od majmunske dlake. Želela je da je zaboli. Nije morala da ide čak u Tanger da bi kupila lufu i štap-ice pomorandže. Toga je bilo u svim radnjama, na visokim policama, kao i četkica za lice, žileta i pilinga od ovsene krupice. To je bio njen zadatak, da iščezne iz svih svojih ranijih oblika i držanja i postane belina, telesna tablica sa koje su izbrisani svi likovi prošlosti.

Imala je jednu kremu za izbeljivanje koju je nanela gotovo po čitavom telu, da bi se oslobodila pigmenta. Odsekla je sebi malo kose, pa onda još malo. Taj grubi posao postao je bezmalo brutalan kada je počela da izbeljuje kosu. Želela je da u ogledalu ugleda nekog ko neminovno ostaje neviđen, osobu koju ljudi po navici ne primećuju, lišenu bilo čega bliskog u izrazu, poput sablasti u noćnom miru javnog toaleta.

Upotrebila je losion da bi uklonila ostatke sapuna, masti, i one neizbežne hronične prljavštine. Bilo je tu i plastičnih traka koje je nalepila na kožu pa skinula, izvukavši pri tom čepove nečistoće iz svojih pora.

Čudnovat se i zanimljiv sistem krio u tim voštanim izlučevinama,

žlezdanim zbivanjima u kosmosu tela, malim truljenjima i erupcijama, utisnutim mastima, uljima, solima i znoju, a u zadovoljstvu njihovog istiskivanja bilo je nečeg gotovo naučnog.

Pronašla je ulje za masažu mišića koje je kupila Reju neposredno pre njegovog odlaska, pa ga je upotrebila tek da ga upotrebi.

Stajala je i gledala ga, dva tela u istoj prostoriji. Činilo se da on pred tuđim pogledom nekako uzmiče, povlači se u sebe, ne s nelagodom, pomislila je, već spontano, svojevolumno, po diktatu nekog zakona stvorenog u njegovom telu. Spustila mu je ruke na ramena i zagledala mu se u oči. Pomislila je: Kada su to ljudi počeli jedni drugima da gledaju u oči? Eto šta je činila, nekako istraživački, dok je stajala u kuhinji s gospodinom Tatlom.

Ne diraj to. Počistiću kasnije.

Oči su mu bile sive, ali to i nije bilo važno. Oči su mu bile bledosive, bile su blage i mirne i spokojne. Ona je gledala. Oduvek je gledala. Nikad nije mogla da se nagleda. Njegove sive oči pod ovim jakim svetlom postale su bledožute, žućkaste, i u njima nije bilo titraja uzdrhtalog bića.

Obuhvatila mu je lice šakama, gledajući ga pravo u oči. Sa kakvim li se mogućim smislom neko misleće stvorenje prvi put zagledalo u oči drugog? Da li je bilo potrebno sto hiljada godina da se tako nešto dogodi ili je to bilo prvo što su učinili, nadilazeći sebe, da li ih je to učinilo višim bićima, prilagodilo ih vremenu, taj pogled koji pokazuje koliko smo usamljeni u duši?

Ona reče: „Šta misliš, zašto ja stojim bliže tebi nego ti meni?“

Nije pokušala da bude duhovita. Bilo je to istina, sablasni paradoks. Potom je pokušala da bude duhovita, da bude slatkorečiva i da mu tepa, ali se ubrzo osetila glupavo i prestala s tim.

Pojeo je doručak, ili nije, najveći deo je ostavio. Posle toga je zastao u do vratku između kuhinje i dugog predsoblja koje je vodilo u foaje. Ona je sedela za stolom i čekala.

Gledao je nekud pored nje ili kroz nju i gotovo da je znala šta će uslediti.

Rekao je: „Ali, kuda ćeš?“

Rekao je: „Idem malo do grada.“

Rekao je: „Ali ništa nam ne treba. A i ako nam zatreba, kupiću ja.“

Znam šta treba da kupim. Treba nam malo kako-se-ono-zvaše. Ab-razivno sredstvo.“

Rekao je: „Molim?“

Znala je bezmalo istog trenutka, čak i pre no što je progovorio. Nije znala savim određeno, ali je osećala, pošto je osetila i promenu u njemu. Čaj joj se pušio u šolji. Sedela je za stolom i posmatrala ga i bilo joj je sasvim jasno već u prvoj napregputoj razmeni replika pošto taj glas, pošto ti glasovi nisu bili njegovi.

„Ali ne treba nam ovog trenutka. Kupiću ja kad odem. Ajaks. Tako se to zove. Trenutno ne treba ništa da ribamo.“

Slušala ga je i čula svoj glas. Čiji drugi, do đavola. Bile su to reči koje je ona jednom prilikom izgovorila.

„Ajaks, sin Telamonov, čini mi se, ako još pamtim ono što sam znala o Trojanskom ratu, a možda su nam potrebne novine, pošto su se ove stare već prilično ubuđale, i veliki hrabri ratnik, nenadmašni bacač koplja, a uz to i čistač toaleta.“

Može li čovek da prepozna reči koje je izgovorio nekoliko nedelja ranije, dabome, ako mu ih neko ponovi, i dabome, ako su to poslednje, ili neke od poslednjih reči koje je uputio nekome koga je voleo i koga nikada više neće videti. To mu je rekla pre no što je ušao u automobil i odvezao se, eh da je samo znala, čak u Njujork.

„Samo da se malo provozam. Ništa drugo. Uzeću tojotu“, rekao je, rekao je, „ako uopšte uspem da pronađem ključeve.“

Te reči je izgovarao ovaj čovek u dovratku, naizgled tako malen i krhak, satrven nečim. I to nije delovalo kao čin sećanja. Jeste to bio Rejev glas, duša njenog muža sadržana u tonovima, ali nije joj izgledalo da se to ovaj čovek priseća. To se događalo u sadašnjem trenutku. Tako se njoj činilo. Posmatrala ga je kako se muči u tom iskazu i mislila kako se to odnekud događa baš sada, u tom telu, u njegovom razlomljenom vremenu, i da on samo ponavlja, bespomoćno, njihove reči.

Rekao je: „U kolima su. Naravno. Ključevi. Gde bi drugde bili? Tako je to. Kako da ti kažem? To je uvek tako.“ Stajao je u dovratku i treptao. Rej je sada živ u svesti tog čoveka, u njegovim ustima i telu i kurcu. Naježila se. Videla je sebe, vidi sebe kako puzi prema njemu. Taj lik je tu pred njom. Ona puzi preko poda i taj joj je lik još malo pa stvaran. Oseća da se nešto odvojilo, da se sasvim nežno otkinulo, i

pokušava da ga povuče sa sobom na pod, da ga zaustavi, da ga zadrži tu, ili da se uspuže na njega ili u njega, da se raspline, ili samo leži opružena i nezadrživo jeca, gledajući samu sebe odozgo.

Osetila je njegov losion, na svom telu, njegovo ulje za masažu, a onda se on sav pretvorio u govor.

POGLAVLJE 6

Stojiš kraj stola i preturaš po papirima i nešto ti ispadne. Ali ti to ne primetiš. Treba ti trenutak-dva da to shvatiš a čak i tada shvatiš to tek kao bezoblično iskrivljenje prostora koji vri oko tvoga tela. No kada shvatiš da ti je nešto ispalo, čuješ to nešto kako pada na pod, sa zakašnjenjem. Taj zvuk se probija kroz bezmerni splet daljina. Čuješ tu stvar kako pada i u manje-više istom trenutku znaš šta je to, znaš da je to spajalica. Znaš to po zvuku koji se začuje prilikom njenog pada na pod i po sećanju na sam trenutak kada je ispala, pošto ti je ispala iz ruke ili je spala sa ruba stranice uz koju je bila pričvršćena. Spala je sa ruba stranice. Sada kad znaš da ti je ispala, sećaš se kako se to dogodilo, ili se napola sećaš, ili čak pomalo i vidiš to, ili nešto drugo. Spajalica padne na pod i odskoči, krhka i bestežinska, uz zvuk za koji ne postoji onomatopeja, zvuk spajalice koja je pala, ali kada se sagneš da je pokupiš, nje nema.

Te noći stajala je ispred njegove sobe i slušala ga kako cvili. Taj zvuk bio je sačinjen od niza slabašnih jecaja, polujecaja, ravnih i jednoličnih, praćenih slabašnom jekom, odjekom, i prožetih očajanjem koje je jednostavno ukidalo reči, njene ili bilo čije.

Nije znala šta je to trebalo da znači. Naravno da je znala. On nije imao zaštitni sloj. Bio je sasvim sam i nesposoban da improvizuje, da se pretvara. Prišla je postelji i sela na nju, ponudivši dodire i umirujuće zvuke, utehe noći.

Bio je uplašen. Kako jednostavno i kako istinito. Pokušala je da mu pomogne, da učini da otupi na strah. Bio je tu, sav u urliku ovoga sveta. Bilo je to lice koje urla, ogoljeno, za koje ne postoji poređenje.

Samo, otkud je ona to mogla znati? Nije mogla.

Možda je bio samo poremećen, nimalo rutinski šašav. Kao da to ikada može biti rutinski. Ludak koji pokušava da živi u tuđim glas-

vima.

Ležao je sklupčan u tankom ćebetu. Otkrila ga je i legla preko njega. Uvek valja ponuditi utehu. Poljubila ga je u lice i vrat i protrljala da se zagreje. Zavukla mu je ruku u gaće, i počela da diše zajedno s njim, da ga vodi uz tihe dahtave jecaje. Tako se postupa s njima kada su uplašeni.

Učinilo joj se da je videla pticu. Krajičkom oka videla je kako se nešto podiglo kraj prozora, nešto avetinjsko i slično ptici, no to možda i nije bila ptica. Pogledala je i videla da je reč o ptici, koja je uzletela u savršenoj vertikali, dok joj je smeđe prugasto telo ostalo horizontalno, lagano je mahala krilima, nekakav vrabac, koji nije lebdeo na vetru već se sam podizao a onda u trenu nestao.

Videla ga je uglavnom u naknadnom prisećanju, pošto isprva nije ni znala šta to vidi, pa je morala iznova da oživi taj sablasni trenutak, da ga ispiše kao red u proznom tekstu, a možda to i nije bio vrabac već neka manja ptica, siva a ne smeđa i tačkasta a ne prugasta i ne baš malena kao kolibri, a kako je ikada mogla da sazna ako se to ne bi dogodilo još jednom, a možda čak ni tada, pomislila je, možda čak ni tada.

To nije istina zato što to ne može biti istina. Rej ne živi u svesti ovog čoveka niti u njegovim opipljivim glagolskim vremenima, u njegovom raspričanom kontinuumu.

Lepa reč? Šta li samo znači?

Pomislila je da ta reč označava nešto neprekidno, neku neraskidivu celinu, u kojoj se jedan deo od drugog, ovo od onoga, sada od onda, mogu razlikovati jedino sasvim proizvoljnim podelama.

To je upravo ono što on ne ume da čini.

Radila je na svome telu, pogrbljena na hladnom podu, osećala je svoj miris.

Ne može, međutim, biti istina to da on neprestano prelazi iz jedne stvarnosti u drugu, nezavisno od logike vremena. To nije moguće. Čovek je sazdan od vremena. Vreme je sila koja ti objašnjava šta si. Sklopi oči i oseti to. Vreme je ono što određuje prirodu tvog postojanja.

No u tome i jeste stvar, u tome što se on odliva i kaplje, nekako, u

druge opsege življenja, druge živote i vremena, a u ovom ovde njegov izgled odaje zbunjenost i bol.

Nekako. Najnemoćnija reč u jeziku. Uz manje-više. Uz možda. Uvek možda. Ona je uvek bila možda.

Klečala je, tela krutog i uspravljenog, lako razmaknutih nogu, zabačene glave, zabačenih ruku, isturene karlice.

Pusti ruke da padnu.

Prebaci desnu šaku preko desnog stopala a potom levu šaku preko levog.

Sve se iz karlice sliva unatrag.

Stavi dlanove na tabane, tako da se poklope.

Jedina priča koja je istinski važna jeste vreme. Ono rasteže događaje i omogućuje nam da patimo i nadvladamo patnju i da budemo svedoci smrti pa onda nadvladamo i to. Ne i za njega, međutim. On je u nekoj drugačijoj strukturi, drugoj kulturi, u kojoj vreme donekle liči na sebe, čisto i ogoljeno, bez utočišta.

Ostani u tom položaju. Sve se iz karlice sliva unatrag u grudi i ramena i ruke, sve do mahnite, unatrag zabačene glave.

Ostani u tom položaju, diši najpre normalno, a onda nenormalno.

Ponovi sve to.

Vetar je počeo da duva u podne i još je tresao prozore kada je ona pet sati kasnije prošla kroz hodnike.

Telefon je zvonio.

U kuhinji je ispustio čašu s vodom a ona je ispružila ruku, i potom videla kako kružići vode počinju da se šire preko daščanog poda.

Taj reski vetar ju je uznemirio, nagnao da se uvuče u sebe. Bio je gori, na neki način, od snega koji zatrpa sve ili od mraza zbog koga nestaje struje.

Založila je vatru a onda izašla iz sobe i otišla uz stepenice, osluškajući kako šišteći nasrtaji nadiru u zidove.

U kuhinji je rekla: „Ne diraj to.“

Dve najbolje stvari u ovoj kući bile su daščani pod u kuhinji i stepenišna ograda od hrastovine. Kako je neobično izgovoriti te reči. Misliti o njima.

Rekla je: „Ne diraj to“, i ispružila ruku, da bi predupredila svaki njegov pokušaj da pokupi deliće. „Počistiću kasnije.“

Ima nečega u tom vetru. On te lišava svega pouzdanog, ulazi u tebe, postojan, čini da osetiš skrivenu krhkost svega što te okružuje, čvrstinu stotina različitih poduhvata - i ogoljenu provizornost ništavila.

Počistila je to odmah. Nije sačekala nikakvo kasnije. Bilo je u tom trenutku nečega što je želela da sačuva.

Podigla je slušalicu i s druge strane žice čula glas Rejevog advokata. Nešto u vezi s nekakvim dugovima. Bio je prezadužen. Bilo je tu različitih obligacija i zaduženja. Dugovi su se nagomilavali na druge dugove. Od toga se osetila nekako bolje. Bio je to pravi Rej. Preplavio ju je snažan talas naklonosti, premda ju je ta vest navela da pomisli na svoja sve tanja materijalna sredstva. Bio je to Rej kakvog je znala, a ne neki drugi. Bila je uverena da on nije bio svestan te situacije ili ju je pak smatrao tako neodvojivom od svog života da je svest o njoj bila tek drugačiji oblik potpuno blaženog neznanja. Ona je u njegovoj svesti zauzimala prostora koliko i lako nakašljavanje u kakvom letnjem danu. Bilo je dosta velikih zaduženja, nenaplaćenih računa i poreza koje je odavno trebalo platiti. Advokat je recitovao brojeve glasom koji je zvučao kao glas čoveka na vlasti. Ukazivao je na posledice, na neveselo prenošenje odgovornosi na bračne drugove. Radosno se nasmejala i poželela mu sreću.

A onda je prestao da jede. Posela bi ga za sto i hranila ga rukom. Nagovarala ga i podsticala. Uzimao je malo, pa onda sve manje hrane. Pokušala je da ga hrani silom, no on je to najčešće pasivno odbijao, tako što bi okrenuo glavu, ili uzeo hranu pa pustio da mu ispadne iz usta ili visi sa usana, ili bljuvao.

I sama je počela da jede sve manje. Gledala je u njega i osećala da joj se ništa ne jede. Tokom tri uzastopna dana on nije pojeo gotovo ništa, a ona tek malo više od toga. Bilo je to nekako prikladno. Nije da i sama nije razmišljala o tome.

Gledala je u njega. Jadničak. Posmatrala ga je sa svom usredsređenošću onih prvih trenutaka i časova, ali je u njoj sada bilo nečeg što je doživljavala drugačije, nekakve gotovo smrtonosne posvećenosti.

Ponekad bi išla za njim kroz kuću. Gledala ga kako spava. Jutra zabeležena na traci, pitanja i odgovori, male pouke i vežbe pamćenja, sve se to sada utapalo u izmaglicu nepovezanog razgovora a onda i manje više obostrano prihvaćenog ćutanja. Jednom prilikom nahranila ga je supom dok je sedeo na toaletnoj šolji. Dani su bili bezbojni i beskonačno dugi.

Na kraju je ušla u auto i krenula da se vozi zabačenim putevima, pomoćnim putevima, da obilazi mesta na koja niko ne navraća, pa je izašla iz automobila i krenula preko ledina do najviše tačke, brežuljka ili padine, odakle je s rukama sklopljenim oko lica počela da posmatra predeo, tražeći gospodina Tatla.

Kako li bi izgledao izdaleka, sa onim svojim hodom, stisnutim, iskrivljenim nekako?

Kao neko koga bi čovek lako mogao i da ne primeti. Kao neko koga u tehničkom smislu vidiš, ali zapravo ne registruješ na onaj uobičajeni način koji se može pretočiti u iskaz.

Kao čovek neznan i samom sebi.

Kao neko koga vidiš i onda zaboraviš da si ga video. Tek tako, istog trena.

U kući nije uspela da pronađe dvogled, a uostalom, od kakve bi joj koristi bio. On nije bio nigde u okolini. No ona je ipak satima motrila predeo s različitih mesta, sa šakama na slepoočnicama da bi zaštitila pogled od sunca.

Kako je takva prekomerna ranjivost mogla da se zatekne sama na ovom svetu?

Zato što je tako načinjena. Zato što je ranjiva, zato što je sama. Ili ga ti to vidiš okrenutog naglavce, onako kako oči vide pre no što se umeša um.

Odvezla se natrag do kuće i lagano prošla kroz nju, prostoriju po prostoriju, još jednom. Pomislila je kako će se popeti uz stepenice i proći kroz hodnik i stići do trećeg sprata i pronaći ga u maloj spavaćoj sobi u dnu hodnika kako, kao i prvi put, u donjem rublju sedi na rubu kreveta.

Ali kada ga tamo nije bilo, znala je da ga neće tu pronaći, ako to ima ikakvog smisla. Nekoliko koraka pre no što je stigla do vrata znala je da ga tamo neće biti, i nije ga ni bilo. Znala je to sve vreme.

Ostalo joj je samo da tumara hodnicima, i oseća kako joj nedostaje. Bio je nestao tako potpuno da iza njega nije preostalo ništa, čak ni zaostali dašak prisustva, no iako su prostorije oko nje bile prazne, osećala je kako nešto u njenom telu pokušava da ga tu zadrži.

Počela je da poziva razne ustanove, svesna ironičnosti situacije, i slušala je snimljene glasove i pritiskala dugmad za izbor opcije a ponekad bi izveštačenim, umereno zabrinutim glasom, i porazgovarala s nekim.

Odredila je sebi dva dana za taj posao. Drugog dana popodne porazgovarala je s upravnikom odeljenja psihijatrije iz jedne male bolnice udaljene nekih sat vremena vožnje prema jugu i ovaj ju je obavestio da je jedan čovek, koji u opštim crtama donekle odgovara opisu, prethodnog dana primljen kod njih, dok se ne obavi ispitivanje.

Nije tražila dodatne detalje. Želela je da poveruje da je to on, da brinu o njemu i da ga hrane, da je na čistom i bezbednom i snabdeven lekovima - da je konačno oslobođen patnje.

Samo, zašto bi to bio on? On nije mentalno retardiran. Zbog čega li je najpre pomislila da treba da zove bolnice za umobolne, odmah pošto ga je otkrila? Nije se ponašao sumanuto, tek donekle ometeno u pogledu artikulacije i sposobnosti shvatanja. Zašto li je ikada pomislila da u njemu ima nečeg psihotičnog, ako ne samo zbog toga što za ljude koji se ponašaju protivno našim predubeđenjima uvek verujemo da su ljudi.

A ipak, to je mogao biti on.

Imala je neku stvarčicu koju je stavljala u usta, oštru alatku, malenu, plastičnu, koju je pritiskala uz donji deo jezika i strugala talog koji se tu mogao zadržati, mešavinu hrane, sluzi i bakterija.

Nije to bilo odbrana od prirodnog delovanja tela. Bilo je to nešto što je ona jednostavno činila.

Sračunala je sve svoje neophodne potrebe. A onda ih je premašila. Dovala je u pitanje njihovu praktičnost. To se moralo učiniti. Bilo je nužno promeniti pojavni lik, sve do samog jezika. Potiskivala je nešto, zatvarala sve prilaze vlastitom biću, sve do taloga na dnu jezika, skrivenog od ljudskih očiju. Duh je to nalagao telu.

To je bilo neophodno zato što je ona osećala da mora to da učini. Zato je bilo neophodno.

Njegova budućnost nije nešto što je tek u izgradnji. Ona je već tu, u nju se može ući.

Imala ju je na traci.

Odbijala je da poveruje da je tako. Bila je to i njena budućnost. To jeste i njena budućnost.

Preslušala ju je s trake desetak puta.

To znači da su ti život i smrt već postavljeni na svoja mesta, i da samo čekaju da zakažeš sastanak s njima.

Slušala ga je kako izgovara: Ne diraj to. Počistiću kasnije.

U pitanju je nešto o čemu ne znaš ništa.

A onda je i sama izgovorila te iste reči, nekoliko dana kasnije. I on je tada bio kraj nje. Bila je to njena budućnost, ne njegova.

Koliko količinu mitskog ugrađujemo u svoj doživljaj vremena.

Ne diraj to, rekao je.

Znao je da će se to dogoditi. Bile su to reči koje će kasnije ona izgovoriti. I on je tada bio kraj nje.

Počistiću kasnije.

Želela je da stvara svoju budućnost, ne da ulazi u stanje koje je unapred oblikovano prema njenim konturama.

Nešto se događa. Dogodilo se. Tek će se dogoditi. Tako je ona mislila. Postoji tu neka priča, nekakav tok svesnosti i mogućnosti. Budućnost u nastajanju.

Ali ne i za njega.

On nije naučio jezik. Mora biti da postoji neka zamišljena tačka, nekakvo ne-mesto u kome jezik ukršta puteve s našim opažajima vremena i prostora, a on je tuđin na tom raskršću, bez reči i bez orijentacije.

A šta je ona znala? Ništa. Tako je to uvek kad je vreme u pitanju. Ono je nešto o čemu ne znaš ništa.

Slušala ga je kako izgovara te reči, na traci, glasom koji je verovatno bio njen glas.

A možda je ona to sve izmislila, velikim delom. Ne od samog početka. Ali naknadno da, kroz sećanje.

Ali, imala je to na traci i to jeste bio on i jeste izgovarao te reči.

Kasnije ih je izgovorila i ona, pa šta s tim. Pa šta ako je rekla isto to istim rečima.

To ne znači ništa. Ljudi katkad izgovaraju iste stvari.

Imala ga je snimljenog na traci, kako to izgovara, ali moguće je da se ona i nije tačno sećala šta je rekla kada je on ispustio čašu s vodom. Možda je to bilo nešto drugačije. Malčice, malo više, umereno drugačije.

Pa šta i ako je bilo isto.

Prošlost, sadašnjost i budućnost nisu odlike jezika. Vreme se razmotava u šavove postojanja. Ono prožima čoveka, stvara ga i oblikuje.

Ne i ako je taj čovek on.

On je čovek koji se seća budućnosti.

Ne diraj to. Počistiću kasnije.

Kako bi bilo, međutim, da o tome razmisliš metodično. Budi pametna, pomislila je, i raščlani to hladne glave. Razloži stvar na delove i pomno razmisli.

Ako o tome razmisliš metodično, shvatićeš da je reč o retardiranom čoveku, na tužan način nadarenom u izvesnim sasvim posebnim oblastima, kao što je produženo pamćenje i podražavanje, čoveku koji je neko vreme proveo sakriven u jednoj velikoj kući, i slušao.

Sve drugo nema nikakvog smisla.

Vreme je nešto što niko ne shvata. Ali ono te stvara i oblikuje. A u noćima posle njegovog odlaska ona je ponekad sedela s knjigom na krilu, zatvorenih očiju, i osećala da on živi negde u tami, i da je tamo gde on živi hladnije, da je zimskije, i želela je da ga uvede unutra, da pokuša da ga upozna u onim predelima iz kojih vreba njegov kaos, u svim zaobljenim prostorijama i glagolima koji sve objašnjavaju, u vrstama reči u kojima je verovatno pohranio svoje postojanje, i u onom opipljivom delu gde u njemu živi Rej, iznova živ, reč po reč, dodir po dodir, a onda bi otvorila i zatvorila oči i pomislila kako se u treptaju oka svet izmenio.

On nasrće na granice ljudskog.

Jedno vreme nije odgovarala na telefonske pozive, kao što je s vremena na vreme činila i u prvim danima po povratku, a kada je ponovo počela da odgovara, javljala se izmenjenim glasom.

Morala je da privikava oči na noćno nebo. Odlazila je podaleko od kuće, izvan domašaja električnog osvetljenja, i nebo je postajalo

dublje. Dugo ga je posmatrala i ono je počelo da se širi i rastapa i postaje još dublje, stvarajući u sebi slojeve i magnitude i svetlosne godine nesamerljive do te mere da je trebalo smišljati šašave izraze da bi se njima označili nizovi jedinica i nula i stupnjeva i progresija jer nas samo jezik kojim se u detinjstvu govori pred san može pošte-deti od straha i stida.

Isprva je taj glas kojim je odgovarala na pozive bio ničiji, neodređeno ljudski i srednjeg roda, ali je potom počela da koristi njegov. Bio je to njegov glas, suv piskav zvuk, šupalj, kao kad ptica pevuši na nekom svom jeziku.

BODI ART IN EXTREMIS: USPOREN, OSKUDAN I BOLAN

Sedimo u polutamnoj prostoriji na spratu jednog arapskog kafea u Kembridžu, i Loren Hartke jede salatu od kozjeg sira, ubada je kao da je besna na nju.

Između zalogaja govori o malom performansu koji je nedavno pri-redila u jednom prostoru nalik na pećinu, u Bostonskom umetničkom centru.

Za potrebe tog događaja ostvarila je zaprepašćujuću transforma-ciju, i premda je kratki period njenog izvođenja prošao, ona i dalje deluje - recimo, nekako potrošeno.

Nije toliko bleđa, koliko bezbojna, beskrvna i neodrediva starosti. Snažnih je kostiju i lako izbuljenih očiju. Kosa joj deluje teroristički. Nije podšišana već potkresana, a njen prirodno kestenjast sjaj sada je pepeljastosiv, sa slabim odsevima ružičastog.

Ako upotrebim reč „albino“, hoću li ikada moći ponovo da ručam u ovom gradu?

„U pitanju je taština. To i ništa drugo“, kaže ona. „Ali taština je za glumca suštinski važna. Ona je praznina. Otuda i potiče ta reč. A tome ja stremim i to pokušavam da izgradim.“

Tridesetšestogodišnja Loren Hartke bila je udata za filmskog red-itelja Reja Roblsa koji je izvršio samoubistvo. Njen otac, dr Robert Hartke, naučnik je koji svoje penzionerske dane provodi kao volonter na arheološkim iskopavanjima u egejskoj oblasti. Njena pokojna majka, Ženevjev Last, svirala je harfu u Simfonijskom orkestru grada Milvokija. Ima i starijeg brata, Toda, koji je stručnjak za Kinu u Stejt departmentu.

„Ne znam da li je to delo dospelo tamo gde sam želela da dospe“, kaže ona. „Jedan njegov deo još mi je u glavi, tu se preoblikuje.“

To delo, nazvano *Telesno vreme*, ušunjalo se u ovaj grad da u njemu provede tri noći, bez ikakve reklame izuzev usmene, a privuklo je znatiželjnu publiku čija pažnja tokom predstave nije uvek ostajala na istom nivou. Loren Hartke je očito želela da njena publika oseti kako vreme prolazi, da oseti to u utrobi, i to s bolom. Tako je i bilo, no to je one manje revnosne navelo da napuste predstavu.

Takvi su propustili ono najbolje.

Loren Hartke je konceptualna umetnica koja pokušava da se oslobodi tela - makar svog sopstvenog. Jedan čovek stoji u umetničkoj galeriji dok mu kolega ispaljuje metke u ruku. To je umetnost. Jedan drugi, obilato tetoviran, stavio je sebi na glavu krunu od trnja. I to je umetnost. Ono što čini Loren Hartke nije ni razmetljivo ni autodestruktivno. Jedna žena stvara slike na platnu svojom vaginom. To je umetnost. Nagi čovek i žena jurišaju jedno na drugo sve većom brzinom. To je umetnost, seks i agresija. Jedan čovek u okrvavljenom ženskom donjem rublju pravi planinu od mesa za hamburgerere. To je umetnost, seks, agresija, kulturološka kritika i istina. Jedan čovek ukucava sebi eksere u penis. To je jednostavno istina.

Predstava Loren Hartke počinje tako što jedna stara Japanka, na goloj pozornici, gestikulira u stilizovanom maniru no drame, a završava se sedamdeset pet minuta kasnije, tako što jedan nagi čovek, izgladneo i lišen moći govora, očajnički pokušava da nam nešto saopšti.

Videla sam dve od ukupno tri predstave i uopšte mi nije jasno kako to Loren Hartke menja svoje telo i glas. Ona o tome pristaje da govori isključivo uopšteno.

„Telo nikada nije bilo moj neprijatelj“, kaže. „U telu sam se oduvek osećala okretno. Naučila sam ga da čini stvari koje druga tela ne umeju da čine. Ono me upija u sebe na jedan sasvim nepristrasan način. Nastojim da analiziram i iznova oblikujem.“

(Jedan sasvim ličan podatak. Loren Hartke i ja smo prijateljice sa studija, i prilično uredno održavamo kontakt. Nekada smo razgovarale o filozofskim temama. Ja sam išla na predavanja. Ona je bila dovoljno uvrnuta da je uspela da diplomira pre no što se priključila jednoj trupi uličnih izvođača u Sijetlu.)

Tokom velikog dela predstave postoji i zvučna pratnja, anonimni mehanički glas telefonske sekretarice koja izgovara uobičajeno obaveštenje. To se besomučno ponavlja i tako počinje da prožima vizuelno tkivo performansa.

Taj glas naročito duboko prodire u srednji deo predstave. U njemu jedna žena u poslovnoj odeći, sa akt-tašnom u ruci, neprestano proverava vreme na svom ručnom satu i pokušava da dozove taksi. Ona prilično formalnim pokretima (možda i pod uticajem one stare Japanke) prelazi iz jedne radnje u drugu. Čini to mnogo puta, nebrojeno mnogo puta. A onda ponavlja sve to još jednom, okrećući se vrlo usporenim pokretima oko svoje ose. Na to biste mogli reagovati tako što biste opčinjeno slušali, uz osećaj fizičke i duhovne sputanosti, ili tako što biste i sami bacili pogled na sat, a onda pogurenim hodom izašli u noć.

Loren Hartke kaže: „Znam da ima onih koji smatraju da je predstava suviše spora i prepuna ponavljanja, verovatno, i bez radnje. No u njoj možda ima i previše radnje. Previše sam toga strpala u nju. Trebalo bi da bude oskudnija, čak i sporija no što jeste. Duža nego što jeste. Trebalo bi, jebi ga, da traje tri sata.“

„Zašto ne četiri? Zašto ne sedam?“

„Zašto ne osam?“, kaže ona.

Postavljam joj pitanje o video-radu koji se prikazuje tokom predstave, projektovan na zidu u pozadini. Na njemu se vidi samo neki autoput s dve trake, sa oskudnim saobraćajem. Jedan automobil prođe u jednom smeru, pa onda drugi u drugom. Na digitalnom brojačniku u uglu beleži se proticanje vremena.

„Reč je o prošlosti i budućnosti“, kaže ona. „O onom što možemo znati i onom što ne možemo.“

„Ali ovde znamo i jedno i drugo.“

„Znamo i jedno i drugo. Vidimo i jedno i drugo“, kaže ona, pa začuti.

Ja sedim i čekam. Grickam svoj „baba ganudž“. Gledam u Loren Hartke. Stvarno, šta je to baba ganudž?

„Možda je stvar u tome da se o vremenu razmisli na drugačiji način“, progovara ona posle nekoliko trenutaka. „Da se zaustavi vreme, ili da se rastegne, ili otvori. Da se napravi mrtva priroda koja je živa, ne naslikana. Kada vreme zastane, stanemo i mi. Ili ne stanemo, nego bivamo ogoljeni, lišeni samopouzdanja. Ne znam

tačno. U snovima ili pod visokom temperaturom ili kada smo na drogama ili u depresiji. Nije li istina da se vreme tada usporava ili se čini kao da staje? Šta je ostalo? Ko je ostao?

Poslednje u tom njenom nizu različitih tela, nagi čovek, lišen je prepoznatljivog jezika ili kulture. Kreće se na neobičan način, kao u kakvoj mračnoj sobi, ali nekako sporije i uz više gestova. Želi da nam nešto saopšti. Njegov se glas, isprekidano, čuje sa trake, a Hartke usnama podržava izgovorene reči.

Jesam li ikada u bilo kom liku na pozornici videla nekoga ko je toliko usamljen?

Njegove reči tvore monolog lišen konteksta. Glagoli i zamenice lepšaju kroz vazduh, a onda se dogodi nešto neočekivano. To telo uskače na drugi nivo. U nizu pokreta nalik na grčeve od elektrošokova, telo se otima kontroli, bacaka se i okreće na zatrašujući način. Hartke nagoni svoje telo da čini stvari koje sam do sada videla jedino u crtanim filmovima. Reč je o grču koji tog čoveka očigledno izbacuje iz jedne stvarnosti i ubacuje u drugu.

Predstava može da se završi.

Duboko udahnem vazduh i postavljam pitanje koje ne želim da postavim. Tiče se Reja Roblsa, njihovog kratkotrajnog braka i njegovog užasnog samoubistva.

Gleda pravo kroz mene. Ja ostajem uporna, kukavno, podsećam je na to kako smo se proveli jednom prilikom, u Rimu, kada je Rej došao na večeru s mačkom-lutalicom na ramenu.

Sećanje joj oboji pogled i blago je opusti. Padne mi na um da je za sve kriva spravica za snimanje, postavljena na sto. U pitanju je ergonomski savršen, deset centimetara dug, pedeset grama težak digitalni diktafon, i on je taj demon koji me tera da ovo činim.

Ona gleda u prazan prostor.

„Kako bi jednostavno bilo kada bih mogla da kažem da ova predstava neposredno proističe iz onoga što se desilo Reju. Ali ne mogu. Lepo bi bilo kada bih mogla da kažem da je to drama o ljudima i ženama suprotstavljenim smrti. Želim to da kažem, ali ne mogu. Odviše je to maleno i izdvojeno i složeno, pa tako ne mogu, ne mogu, ne mogu.“

Potom ona čini nešto od čega se skamenim na stolici. Počinje da govori izmenjenim glasom. To je njegov glas, glas onog nagog

čoveka, zastrašujući kao škripa u ormaru. I nije snimljen na traci, već ide uživo. Gotovo da bih bila u stanju da poverujem da ima muške genitalije, kao što ih ima u predstavi, naravno veštačke, a možda i zavoj boje kože kojim poravnava grudi, i na koji je prilepljeno nekoliko dlačica. Ili je možda naučila gornji deo svoga tela da se izduva, a donji da nabubri. Nemojte misliti da ne bi bila sposobna za tako nešto.

Najavljuje da će otići u toalet. Kada se pojavi konobarica s računom, padne mi na um da mogu da isključim diktafon.

Snaga te predstave je u telu Loren Hartke. U pojedinim trenucima ona čini ženskost tako tajanstvenom i moćnom da njome obuhvata oba pola i veliki broj bezimernih stanja. U prošlosti, useljavala se u tela adolescenata, pentekostnih propovednika, zatim jedne stodesetogodišnje žene koja se hrani isključivo jogurtom i konačno, a najupečatljivije, muškarca u drugom stanju. Njena je umetnost u ovoj predstavi maglovita, usporena, teška i na trenutke mučna. To, međutim, nikada nije ona grandiozna agonija uzvišenih slika i postavki. Ova agonija tiče se mene i vas. Nešto što počinje u nekakvom samotnom onostranom, postaje blisko i čak sasvim lično. Tu je reč o onome što jesmo, onda kada ne igramo unapred isprobane uloge.

Sedim i čekam Loren Hartke, ali ona se ne vraća.

Marijela Čepmen

POGLAVLJE 7

Mrtva veverica koju vidiš na prilaznom putu, mrtva i obezglavljena, zapravo je samo komad zgužvanog platna, ali ti je gledaš, prolaziš kraj nje, svejedno, s pomešanim osećanjem straha i sažaljenja.

Zato što je bilo pusto. Zato što se dim valjao iz udolina među šumovitim brdima a paprat potamnela od duga vremena. Bilo je nekakve stroge osude u toj goleti, u senima spaljenog tla pod tamnim nebesima, i u stenju koje je more nanelo do rubova borove šume, bilo je tu nečeg starinskog i kao kamen postojanog, strogosti zakletve i tvrdoglave istrajnosti. I zato jer je rekao to što je rekao, da će ona biti tu i kada istekne vreme.

Na sebi je imala pohabani džemper, pulover koji je, sasvim slučajno, najpre obukla naopako, a potom stala i počela da razmišlja da li da ga skine i ponovo obuče ili da se izloži maloj nelagodnosti izazvanoj time što će joj okovratnik džempera puzati previsoko uz vrat. Bio je to pulover s uzanim okovratnikom. Osetila je kako joj etiketa grebe grlo. Nije ga baš grebala već stvarala neki drugačiji osećaj, pa je ona zavukla kažiprst i dva srednja prsta u okovratnik, uzdignutih laktova, razmišljajući o ravnodušnosti svoje odluke.

Najavili su gadnu zimu, gadnu.

No ona je ipak ponovo tu, u toj kući, kako je on i predvideo da će biti, i posle isteka ugovora o zakupu. Nije se baš tačno sećala njegovih reči. Ali bila ih je tako shvatila, te njegove neprecizne reči, ili njihovo jasno ili maglovito značenje. Produžila je zakup, ili već kako je on to rekao, i zna da je to preduzela zato da bi potvrdila istinitost njegove primedbe, čime je verovatno obezvređila svaku istinitost koja je izvorno mogla postojati u njoj. Nisu nju okolnosti zadržale u toj kući, niti neočekivana slučajnost, već isključivo ta njegova primedba, koje je jedva i mogla da se seti.

Svukla je džemper i pritom udarila rukom viseću lampu, za koju je uvek zaboravljala da se nalazi tu, da bi potom ponovo navukla džemper preko glave, s prednjom stranom napred, onako kako su to bili zamislili u Tajvanu.

Znala je da je pet i trideset i pogledala je na sat. Toliko je i bilo.

U trenucima kada ne bi uspevala da se seti kako on izgleda, nagula bi se prema ogledalu i on bi bio tu, ne istinski, tek kao nagovestaj, jedva primetan, ali ipak tu na neki način, u određenom vidu razmišljanja, u nekim ogledalima više no u nekim drugim, više no žalosni odraz, u zavisnosti od doba dana i svetla i kvaliteta stakla, kao i strategije stakla, s onim pretvaranjem levog u desno i obratno, u zavisnosti od prostorije, pošto je svaka slika u svakom ogledalu ipak samo virtualna, čak i onda kada očekuješ da ćeš videti sebe.

Popela se uz stepenice, i kada je stigla do odmorišta rukom je dotakla vrh najvišeg stuba ograde. Uvek je to činila jer je tako morala, morala je da oseti tkivo hrastovine, rezbarene izbočine i brazde u drvetu. Stub se pri vrhu sužavao u oblik akantusa i bio je nešto najbolje u toj kući, gotovo najbolje, zajedno s daščanim podom u kuhinji.

Posle večere, gledala je Kotku, u Finskoj.

Pet dana zaredom odvozila se do određene tačke, do rta, zato što galebovi koji dok stoje na onim štakastim nogama deluju pomalo zdepasto, kada uzlete postaju iskošeni nosači svekolikog nedosežnog vremena, nosači što ga podižu nekud izvan geologije, izvan nauke i uma, daju mu zamah i uzlet i telo, unose ga u svoje mišiće i krvotok, u svoja stamena zahuktala srca, u svoja metronomska srca, i zato što je svaki put znala da je baš to taj dan kada će se to dogoditi.

Slušala je zvuk koji je stvarao sjajni papir duž reckave ivice kutije, kada ga je otrgnula s rolne.

Radijatori su počeli da zveckaju, što je sada već bilo nešto sasvim obično.

Sela je da pojede hranu s tanjira i pomislila: nisam gladna. Telefon je zvonio. Ponekad je svoja razmišljanja oblikovala kroz reči, jasne i sasvim uobličene. Nije pouzdano znala kada je to počelo da se događa, juče ili pre mesec dana, pošto joj se činilo da je oduvek bilo tako.

Možda je verovala da bi mogla da se prebaci u njegovu stvarnost, da sačini logistiku reči i misli, jer je izgledalo da on upravo na taj način krči sebi put kroz određenu rečenicu ili određenu prostoriju.

Može biti da ima trenutaka kada kliznemo u drugu stvarnost a da posle ne možemo da ih se setimo, da ne možemo da priznamo da je to istina, pošto bi usvajanje takve istine bilo odviše pogubno.

Eto šta će se dogoditi. Prolazila je kroz taj prizor do određenog trenutka, u svojoj svesti, po sobama i hodnicima, a onda je sve prestalo.

Prošla je sporednim putem pored jedne trošne kuće sa sveže naslikanim belim krstom u vrhu fasade i natpisom SPASENI ispred vrata.

Očistila je kupatilo, upotrebivši bocu spreja s dezinfekcionim sredstvom. Potom je podigla bocu spreja u visinu glave, i videla sebe kako radi nešto što bi mogao raditi bilo ko, sam sa sobom, bez posebnog upućivanja na okolnosti u kojima se to čini. Bila je to boca s mirisom borovine, s ventilom za sprej na vrhu, boca sa sredstvom za čišćenje pločica i zidova, ubica buđi, i držala je taj ventil, tu cevčicu ispred svog lica, s prstom pritisnutim uz plastični okidač, i s jezikom isplaženim da bi ostvarila potpuniji osećaj.

Eto šta ljudi čine, pomislila je, usamljeni u svojim životima.

Bila je srećna na neki način, ušuškana u nadi, zbog toga što je imala kuću kojoj se mogla vratiti posle dugih jutara provedenih u tumaranju po šumama borova i omorika, gde mu je govorila nazive močvarnog bilja, izgovarala mu reči, ili čitavih popodneva provedenih u pogrbljenom položaju na golemim granitnim pločama tamo na rtu, na poluostrvcu, gde je gledala kako se stvara vreme i kako narastaju perjanice talasa, jer znala je kako će biti kada se vrati, prelazila je rukom preko slojeva morske mahovine i znala je da će se popeti uz stepenice, da će na odmorištu dotaći vrh najvišeg stuba stepenišne ograde, i kroz hodnik dospeti u njegovo vreme.

Činilo se da priče koje sebi priča i nisu baš sasvim njene. Uranjala je u njih tako neobuzdano da se činilo da potiču iz nekog dubljeg izvora, ma šta to značilo, iz nečega što je jače od nje. Otkuda su dolazile? Nisu poticale iz novina. Već poduže vreme nije čitala novine. U gradu je jednom bacila pogled na neke novine, u samo-

posluzi, samo na naslovnu stranu, i učinilo joj se da im je lik potpuno promenjen, u toj našminkanoj hysteriji slika i mastila, u svetu koji je bilo tako beskrajno lako voleti i mrzeti, tako pouzdanom i tako prolaznom sa svim tim receptima i ratovima i štamparskim greškama.

Kada je izašla iz radnje, videla je onu Japanku kako joj prilazi, onu sedokosu ženu, odevenu u vatiranu jaknu, skrivenih ruku. Šake su joj, da bi se zagrejale, bile stegnute u pesnice u rukavima jakne, i ona je gledala tu ženu, s naizgled praznim rukavima, i proklinjala sebe što se nije toga dosetila za predstavu, jer to je bilo fantastično, ta pojava bez šaka, bilo je to sve što joj je bilo potrebno da zna o toj ženi i bilo bi savršeno za predstavu, te neobjašnjivo nepostojeće šake, i ona je počela da muči svoju svest zamišljenim prizorom ljudske figure koja čini pokrete, poluosvetljena, bez šaka, i izveštačeno se osmehnula toj ženi u prolazu.

Zašto ne potonuti u to? Dozvoli smrti da te satre. Pusti smrt da obavi svoje.

Zašto da te smrt voljene osobe ne pretvori u sablasnu ruševinu? Ne znaš ni kako treba voleti one koje voliš sve dok nenadano ne nestanu. Tek tada shvatiš koliko si se kukavički držala po strani od njihove patnje, koliko si često štedela sebe, i kako si tek u retkim prilikama otvarala srce, sva predata građenju svojih sistema uzimanja i davanja.

Bila je privržena ovim idejama u svim vidovima svoga postojanja. U očima, duhu i telu. Kretala se blagim strminama gradskih ulica neprimećena, noseći u sebi te ideje, kupovala namirnice i posuđe i poi-gravala se tim mislima do izvesne granice, u dugačkom hodniku, među bravama, alatkama i staklenim predmetima.

Zašto te njegova smrt ne bi uterala u potpuno skandalozni srceparajući jad? Zbog čega bi trebalo da se prilagodiš njegovoj smrti? Ili da joj se stisnutih usana pokoriš u otmenoj patnji? Zbog čega bi ga se trebalo odreći, ako već možeš da prođeš kroz taj hodnik i pronađeš način da ga nekako učiniš dostupnim?

Potoni dublje, pomislila je. Pusti da te satre. Idi tamo kuda te povede.

Ponekad je razmišljala na takav, pokretački način - obraćala se nekom ko nije bio baš sasvim ona, a ponekad na drugačije načine.

Razmišljala je kroz lica, prisutna tu u vazduhu, kroz lice onog malog nestalog čoveka kad god bi uspela da ga se seti, tu odmah ispred njenih upalih očiju.

Ja jesam Loren. Ali sve manje i manje.

Kad je izašla iz automobila, tamo je stajao neki čovek. Nije još bila sasvim izašla, još je napola bila unutra, baš je počinjala da se uspravlja, a nad njom se na tom prilaznom putu nadvila jedna prilika.

Malo je nedostajalo da padne natrag u sedište. Bio je to trenutak potpune preneraženosti. Podigla je pogled ka njemu, krupnom čoveku, sredovečnom, koji joj se obraćao.

Kada se potpuno uspravila, opazila je njegov automobil, parkiran pored kuće. Oslušnula je njegove reči. Pokušala je da ga sasluša i shvati situaciju, da precizno odredi njene granice.

„Uveravam vas da nisam hteo da se namećem. Nekoliko puta pokušao sam da pozovem telefonom. Nije bilo odgovora. Ja to potpuno razumem. Došli ste ovamo da biste pobjegli od svega onoga.“

„A vi?“

Sada je već bila srdita. Onaj utisak ugroženosti, ona pretnja, lagano su počeli da blede. Strah je počeo da joj se rastvara u telu, da ulazi u krvotok i nervna vlakna, u vrhove prstiju, i ona snažno zalupi vrata, zatvori ih snažnim zamahom.

„Da porazgovaramo o kući“, reče on pomalo suzdržano. „Čini mi se da je to još moja kuća. Moje žene i moja.“

Uzmakao je za korak i izvio se da pogleda kuću, da je i materijalno uvede u taj razgovor - svoju kuću. Sada kada ju je pogledao, više nije moglo biti sumnje.

„A želite i da raspravimo jedan problem.“

„Tačno tako“, reče on i pritom se nekako zajapuri, zadovoljan zbog toga što je ona shvatila o čemu je reč.

Oboje nakratko začutaše. Čovek je delovao pomalo iznureno, kao da mu se zamor taložio godinama.

Ona reče: „Ko koga treba da pozove unutra?“

On podiže ruke.

„Nema potrebe. Nisam ni pomislio. Ne, ne, apsolutno.“

Zatim se nasmeja na njenu primedbu. Konačno je uspeo da je shvati i nasmejao se, otkrivši sive zube. Ona je čekala. Počelo je da

joj biva zanimljivo. Počela je da oseća da se nekako uklapa u sve to, da joj je ugodno tu napolju, na prilaznom putu, sa vlasnikom kuće.

„Onda, da li ste zadovoljni boravkom?“

„Mislim, uglavnom, da.“

„Jer ako mogu nešto da.“

„Ne, sve je u redu. Sobe.“

„Da.“

„Sobe i sobe.“

Bilo je hladno. Pitala se da li bi trebalo da bude tako hladno.

„Da“, reče on. „Porodična svojina. Da kažemo, odvajkada. Ali održavanje.“

„Mogu da zamislim.“

„Mnogo rada, pažnje. Oduvek su tu živele velike porodice, moram da kažem. I onda beskrajno, znate, renoviranje, krećenje. Uvek ima nešto za šta se treba pobrinuti.“

Čekala je da u toj priči spomene Almu, svoju ženu, i činjenicu da su deca odrasla i otišla da žive negde drugde.

„U stvari, nadali smo se.“

Telo mu se proteglo, izvilo naviše i nekako ukoso u tom epifanijskom trenutku ozarenog iščekivanja. Kroz taj pokret, sagledala ga je kao čoveka koji pokušava da se iskobelja iz stidljivosti i sapetosti kojima je čitavog života bio okovan.

„Da nećete imati ništa protiv.“

Slušala ga je, gotovo je videla njegove reči, i nekako joj je postao draži, i osetila se prijatno probuđenom, kao da je čitavim bićem prisutna u tom trenutku.

„Da.“

„Znate, ima jedna komoda. Smeštena je u nekoj od soba na spratu. Mislim da je i umotana. Verovatno je umotana u onaj jastučasti omotač koji se koristi za te stvari. Možda ste i naišli na nju. Jer nju je trebalo odneti, utovariti, a onda nekako, pa, znate da ne ide uvek sve onako kako je zamišljeno. To je fini komad nameštaja, dvodelni, i prilično star.“

Nije to ono što je trebalo da kaže.

„Jedna od onih nekorišćenih soba na najvišem spratu, prekrivena čaršavima. E, sad, ono što bismo mi hteli.“

Primetila je žilice krvnih sudova na njegovom licu, krupan čovek,

da, i sve stariji, koža počinje da mu se rasteže, podočnjaci se produbljuju, a trebalo je valjda da kaže nešto i o gospodinu Tatlu, zbog čega je nestao i kuda je otišao i sve drugo što je možda trebalo reći o tom čoveku, raščistiti stvari, objasniti i raščlaniti.

„Jeste to da pošaljemo nekoga da je uzme, i nadam se da nam nećete zameriti zbog uznemiravanja. Pokušali smo da se javimo telefonom, a zvala je i ona žena, ona iz agencije za nekretnine. To je stari porodični komad nameštaja. Poželeli smo da ga preradimo i smestimo u našu spavaću sobu, u našu kuću. Već neko vreme pričamo o tome. U našu sadašnju kuću, naravno. Ali kad se sve uzme u obzir.“

Bojao se da začuti pošto ona nije pokazivala nikakav nagoveštaj reakcije i delovalo je kao da se nekako odvaja od čitavog tog prizora. On uzmače za korak i napravi još jedan poluokret te njih dvoje ostaše da stoje na toj hladnoći, vlasnik kuće i zakupac na prilaznom putu, neodređeno zagledani u kuću.

Pokušala je da se seti kako je izgledao i u tom trenutku je zaboravila njegovo ime. Ali samo na tren. Bilo je to samo na tren, a to uostalom i nije bilo njegovo ime. Bilo je to ime koje mu je ona nadenula.

Sledećeg jutra, čula je šum.

Znala je da je sedam i dvadeset, ili tu negde, i pogledala je na sat u kuhinji. Toliko je i bilo.

Istog trenutka shvatila je da to nije onaj šum sa trećeg sprata. Bio je drugačiji, nije se čuo u tako visokom delu kuće, i bio je manje prigušen no ranije.

Laganim korakom prošla je kroz sobe, znala je da će se to pojaviti na takav način, kao kakvo ritmičko ponavljanje, uobličeno muškim glasom, njegovim, i ono joj je određivalo ritam koraka uz stepenice i odmerilo dodir ruke na najvišem stubu stepenišne ograde. Došlo mi je da sam ovde. Zato što je tako pusta, ova obala u ovo doba godine, i zato što je svaki put morala da dotakne taj vrh stuba.

Prošla je pored odmorišta i ušla u predsoblje, osećala je ono što je osećala, osećala se izloženo, otvoreno, moglo bi se reći nekako ogoljeno, ako to išta znači, i sa svakim svojim korakom bila je svesna sveta.

Znala je kako će se to dogoditi, dok je u automobilu prolazila pored table s natpisom NOVI I POLOVNI, pored kuća s drvima za ogrev poslaganim u šupama i prekrivenim plavim ciradama ispred garaža i ambara. Vratice se kući pored natpisa ŠLEP SLUŽBA i AUTO DELOVI i popeće se uz stepenice i proći kroz predsoblje na drugom spratu, u ritmu onog zvuka, uz nastojanje da se prilagodi telu koje je upravo postajalo njeno.

Čula ga je u svojim grudima i u grlu, njegov hipnotički govor, i prišla je vratima svoje sobe, spavaće sobe, koja i nije bila smeštena u najvišem delu kuće. U sobi iznad nje nalazio se samo jedan orman, prekriven čaršavima još prilikom unošenja. Njegovo vreme bilo je ovde, njegova mera ili dimenzija ili kakvim god teško skovanim izrazom želite to da nazovete.

Bila je stostruka budala. Kretala se prema tim vratima i bila je budala na ovaj i na onaj način, ali ne i u svojoj sobi, u koju je dospela vozeći pored natpisa AUTO SERVIS i NOVI I POLOVNI, i pored drva za ogrev prekrivenih platnom i ciradom, jer tu je Rej postojao netaknut, u svom stvarnom telu, s dimom u kosi i odeći.

Znala je kako će se to dogoditi, već je bila prestala da zamišlja, pošto je odbijala da se pokori granicama verovanja.

Kad uđe u sobu, ona će već biti tu, sada, usred noći, baš u tom trenutku će se svlačiti. Potrebno je samo da se prilagodi tom trenutku, u kome svlači pohabani džemper, leđima okrenuta krevetu. Stoji bosonoga, izvlači ruku iz džempera i šakom udara u nešto iznad glave. Doseća se viseće svetiljke, potpuno neprikladne za tu prostoriju, metalni abažur se njiše, i ona se okreće i gleda, znajući unapred šta će videti.

On sedi na ivici kreveta u donjem rublju, i pripaljuje svoju poslednju cigaretu toga dana.

Zar zaista ne možeš da zamisliš takav prizor, čak i kada ga vidiš?

Da li je to što se događa toliko izvan polja iskustva da moraš da mu pronalaziš opravdanja, ili da ga na jeftin način objašnjavaš kao obmanu čula?

Da li je stvarnost i suviše moćna za tebe?

Odvaži se. Poveruj u ono što vidiš i čuješ. U tome se krije klica svih skrovitih nagoveštaja koje si ikada osetila na rubovima svog života.

U sobi su dva stvarna tela. Tako ih ona oseća, u onom ras-

cepljenom srcu polusekunde koja joj je potrebna da bi prošla pored dovratka, s rukama koje se dodiruju i miluju i usnama koje se lagano razmiču. Kita mu se diže u njenoj opuštenoj ružičastoj pesnici. Usta su im rastvorena, spremna za jezike, bradavice, prste, za sve isturene delove tela, za šapat o onome što je bilo i što jeste, a oči im se širom otvaraju da bi se jedno drugom zagledali u dušu.

Zastala je na samom pragu, svesna izraza na svom licu.

Do sada su svakako već odspavali i probudili se i sišli na doručak, i već se svako probija kroz svoju rutinu, sipa mleko ili mućka sok, jedna kreja ih posmatra sa hranilice, a ona miriše granule soje iz kutije. Ništa na svetu nije jednostavnije nego da izađe i ode do njegovog automobila, uzme ključeve tog auta i sakrije ih, uništi, izobličići, pojede, zakopa ih u ispošćeno tlo u krepkom i jarkom danu poznog leta, posle snažne oluje.

Ali pre no što je zakoračila u sobu, osetila je kakav izraz ima na licu. Znala je taj izraz, okamenjeni lik lažnog iščekivanja.

Zastala je na nekoliko časaka, i zamislila se o tome. Zastala je na pragu sobe, licem okrenuta prema predsoblju, i osetila prazninu oko sebe. U tom trenutku srušila se na pod, leđima oslonjena o dovratnik. Srušila se nekako zgrčeno, polagano, gotovo zamišljeno, i otvorila je usta, *oh*, u jauk koji je ostao bez glasa. Sela je na pod ispred sobe. Kao kakav ukras na licu, u očima je još nosila trag očekivanih čudesa. Taj izraz lica tako je slobodno lebdeo pred njom da je mogla da naduva obraze, kao dete, i da ga oduva.

Pomislila je kako nema razloga da pogleda unutra. Bilo je patetično pogledati. Soba je bila okrenuta prema istoku i biće uronjena u jutarnju svetlost, u naslage paučine i zrake osunčane prašine i u reč *motes*, koju je njena mati tako rado koristila.

Možda je sve to bilo tek erotska sanjarija. Kao grad sagrađen radi jedne nečiste misli. Obuzela ju je seksualna histerija, ha. S tim što ona nije verovala u to.

Sedela je tako, i razmišljala o ravnodušnosti svoje odluke. Zatim se uspravila uz dovratnik, lagano, duboko dišući, leđima oslonjena o izbrazdano drvo, zgrčeno se podizala, protežući taj čin što duže u vremenu. Majka joj je umrla kad joj je bilo devet godina. Nije to bilo njena krivica. Ona s tim nije imala nikakve veze.

Soba je bila prazna kada je pogledala u nju. Tu nije bilo nikoga.

Svetlost je bila tako snažna da je mogla da vidi prave boje zidova i poda. Nikada do tada nije videla te zidove. Postelja je bila prazna. Sve vreme je znala da će biti prazna ali je ipak hitala ka njoj. Pogledala je čaršav i ćebe zgužvano na njenoj strani postelje, jedinoj strani koja se koristila.

Ušla je u sobu i prišla prozoru. Otvorila ga je. Širom je otvorila prozor. Nije znala zbog čega to čini. A onda je shvatila. Želela je da na licu oseti opori miris mora, a u telu protok vremena, da tako sazna ko je ona zapravo.

za *balkandownload.org* **Thalia**

BELEŠKA O PISCU

Don DeLilo, spada u red najznačajnijih savremenih američkih romanopisaca. Od svog prvog romana, objavljenog 1971. godine pod naslovom *Amerikana*, napisao je petnaest romana. Dobitnik je mnogih nacionalnih i međunarodnih nagrada, među kojima su Nacionalna nagrada za beletristiku za roman *Bela buka* (1985), PEN/Fokner nagrada za prozu za roman *Mao II* (1992), Nagrada Jerusalem za celokupno delo (1992), kao i Orden Vilijam Din Hauels (2000), koji dodeljuje Američka akademija umetnosti, za roman *Podzemlje*, u književnom časopisu *Njujork tajms buk rivju* svrstan među tri najbolja romana u poslednjih dvadeset pet godina. Godine 2008, dobio je Orden časti Nacionalnog udruženja umetnika, za izuzetno ostvarenje u književnosti. Nagrada PEN/Sol Belou, u čijem žiriju je Filip Rot, za posebna dostignuća u američkoj književnosti dodeljena mu je 2010. godine, a dobitnik je i novoustanovljene Nagrade za američku beletristiku Kongresne biblioteke u 2013. godini, koja se dodeljuje piscima čija dela ne odlikuje samo umetničko umeće i originalnost već su i „snažan, jedinstven i rečit glas ... o američkom iskustvu“.

Napisao je i tri drame i na desetine pripovedaka i eseja koji se bave kako umetničkim tako i fenomenima američke stvarnosti.

Table of Contents

POGLAVLJE 1
POGLAVLJE 2
POGLAVLJE 3
POGLAVLJE 4
POGLAVLJE 5
POGLAVLJE 6
POGLAVLJE 7
BELEŠKA O PISCU